

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SELEKCE POMOCNÉHO SLOVESA V SOUČASNÉ
ITALŠTINĚ

Vedoucí práce: Dott. Fabio Ripamonti, Ph.D.

Autorka práce: Bc. Lucie Sirová

Studijní obor: Ijn

Ročník: 5.

2020

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práci Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 3. 7. 2020

.....

Bc. Lucie Sirová

Ráda bych poděkovala panu Dott. Fabiovi Ripamontimu, Ph.D., za jeho odborné vedení této diplomové práce, za jeho rady a připomínky, vstřícné jednání, a především za jeho čas, který mi byl ochoten věnovat při častých konzultacích.

ANOTACE

Tato kvalifikační práce se zaměřuje na pomocná slovesa ve složených časech v italském jazyce. Některá verba vykazují variabilitu, kdy za určitých podmínek mohou preferovat jiné pomocné sloveso, než je pro ně obvyklé.

V teoretické části jsou představeny složené časy společně s pomocnými slovesy, následované teoriemi od autorek Antonelly Sorace a Delie Bentley, včetně neakuzativní hypotézy a žebříčku ASH. V praktické části jsou podle kategorií z žebříčku ASH vybrána slovesa a ta jsou následně testována v korpusu CORIS a ItWac. Jejich výskyty a preference k pomocnému slovesu jsou porovnány se zmíněnými teoriemi.

ANNOTATION

This thesis is dedicated to researching the use and importance of auxiliary verbs in tempi composti (compound tenses) in Italian language and grammar. Some of these verbs show variability and in some instances they might prefer a different auxiliary verb than is the one commonly allocated to them.

In the theoretical section of this thesis, compound tenses and auxiliary verbs are introduced. That is followed by the explanation of theories that were presented by authors Antonella Sorace and Delia Bentley, including non-accusative hypothesis. The research section of this thesis was based on following the categories presented in the non-accusative hypothesis. Numerous various verbs were chosen and subsequently tested in CORIS and ItWac. Their occurrence and preferences towards the auxiliary verb(s) was compared and contrasted with the above mentioned theories.

OBSAH

Úvod	8
1 Složené časy v italském jazyce a pomocná slovesa	10
1.1 Pomocná slovesa.....	11
1.2 Pomocné sloveso <i>essere</i>	11
1.3 Pomocné sloveso <i>avere</i>	12
2 Standardní klasifikace sloves s <i>avere</i> / <i>essere</i>	14
2.1 Slovesa s <i>avere</i>	14
2.2 Slovesa s <i>essere</i>	15
2.3 Slovesa s pomocným slovesem <i>avere</i> / <i>essere</i> bez změny významu.....	17
3 Specifické klasifikace – otázka sémantických tříd	19
3.1 Vendlerova klasifikace	19
3.1.1 States.....	20
3.1.2 Activities.....	21
3.1.3 Accomplishments.....	21
3.1.4 Achievements.....	22
3.2 Role a referenční gramatika (RRG).....	23
3.3 Neakuzativní hypotéza.....	25
4 ASH (<i>Auxiliary selection hierarchy</i>) a problém variace	29
4.1 Change-of-location verbs.....	31
4.2 Change-of-state verbs	32
4.3 Continuation of condition verbs	32
4.4 Existence of state verbs.....	33
4.5 Controlled, nonmotional, unaffecting processes.....	34
4.6 Controlled, affecting processes.....	34
4.7 Controlled, motional processes.....	35
4.8 Uncontrolled processes	36
5 Slovesné třídy s různou selekcí pomocného slovesa	38
5.1 Klasifikace podle Delie Bentley	38

5.2	Controlled motional processes	39
5.3	Change of state.....	40
5.4	Punctual events with no resultant state	41
5.5	States which can also be construed as activities or accomplishments	42
6	Korpusová analýza vybraných sloves.....	44
6.1	Change of location	45
6.2	Change of state.....	51
6.3	Continuation of condition verbs	53
6.4	Existence of state verbs.....	58
6.5	Uncontrolled process	61
6.6	Controlled process (motional)	69
6.7	Controlled process (nonmotional)	75
6.8	Shrnutí teoretické části.....	83
	Závěr	86
	Riassunto.....	89
	Seznam použitých zdrojů	92
	Seznam tabulek	94
	Seznam grafů.....	95
	Příloha.....	96

Úvod

Tato kvalifikační práce je zaměřena na selekci pomocného slovesa ve složených časech v současné italštině. Téma bylo zvoleno z důvodu časté proměnlivosti pomocných sloves při jejich výběru.

V první kapitole budou popsány složené časy v italštině společně s pomocnými slovesy a krátkým popisem jejich funkce v latině, ve které se objevoval složený čas, i v nynějších časech jednoduchých.

Následně budou ve druhé kapitole uvedena pravidla, podle kterých se pomocné sloveso standardně volí. Tato pravidla budou popsána z výběru italských i českých gramatik a následně bude porovnáno, zdali spolu interpretace jednotlivými autory souhlasí, či nikoli.

Ve třetí kapitole bude zaměření ze standardních klasifikací přesunuto na ty specifické a také na otázku sémantických tříd, která bude ovlivňovat následující kapitoly, tedy kapitolu čtyři a pět. Zde bude stručně přiblížena Vendlerova klasifikace sémantických tříd, která člení slovesa do čtyř kategorií podle významu. Bude zde uvedena i *Role and Reference grammar*, gramatický model, který na tuto klasifikaci navazuje a doplňuje ji o logické a gramatické postupy.

Čtvrtá kapitola bude zaměřena na žebříček ASH, který řadí slovesa podle volby jejich pomocného slovesa a dané míry variability, kterou vykazuje. Každá skupina bude vždy podrobněji popsána a doplněna o názorné příklady. V závěru této kapitoly bude uvedena neakuzativní hypotéza, která o variabilitě sloves při výběru pomocného slovesa hovoří také. Tato alternace je ovlivněna teorií split intransitivity, tedy členěním intransitivních sloves na neakuzativní a neergativní.

V předposlední kapitole bude zaměření kladeno na teorii od Bentley, která – stejně jako autorka žebříčku ASH – rozděluje slovesa do sémantických tříd. Tato klasifikace je založena na základě té Vendlerovy. Důraz je zde kladen na využití obou pomocných sloves i preferenci daného slovesa k jednomu z nich. I tato kapitola je doprovázena příklady.

Poslední kapitola bude věnovaná praktické části této kvalifikační práce, kde se bude reflektovat výběr pomocného slovesa u vybraných verb v současné italštině. Zkoumaná

slovesa budou vybrána na základě žebříčku ASH, vždy podle jeho skupin a jejich rozlišovacích rysů. Vybraná slovesa budou následně konfrontována s počtem výskytů ve spojení jak s pomocným slovesem *essere*, tak i s *avere*, a to z korpusů ItWac a CORIS. Ta verba, která budou vykazovat vyšší míru variability, budou dále podložena teoriemi z teoretické části této práce a vyňatými příklady z daného korpusu.

1 Složené časy v italském jazyce a pomocná slovesa

Složené slovesné tvary jsou v italském jazyce jednou z forem slovesného časování, slouží k vyjádření časů různých slovesných způsobů. U indikativu rozlišujeme *passato prossimo*, *trapassato prossimo*, *trapassato remoto*, *futuro anteriore*. U konjunktivu můžeme složeným tvarem vyjádřit dva časy, a to *congiuntivo passato* a *congiuntivo trapassato*, u kondicionálu pouze jeden čas, kterým je *condizionale composto*. Z nefinitních způsobů disponuje složenými časy infinitiv a gerundium, vzniká tak *gerundio composto* a *infinito passato*. Složené tvary se používají i k vyjádření pasiva, ve kterém jsou touto konstrukcí tvořeny veškeré časy. Na rozdíl od časů jednoduchých, u kterých jsou lexikální i gramatické informace vyjádřeny pouze jedním slovesem, a to slovesem významovým, ve tvarech složených je tomu jinak. V takovém případě významové sloveso zastává roli nositele lexikálních informací. Sloveso pomocné pomáhá vyjádřit celkový smysl významového slovesa a vyjadřuje gramatické kategorie, jako jsou osoba, číslo, čas a způsob.

Složené slovesné tvary jsou tvořeny pomocným slovesem, které je následováno přičestím minulým slovesa významového. V tabulce níže je uveden přehled složených časů, tvarů pomocných sloves a vždy jeden příklad k danému času od slovesa *mangiare* a *arrivare* v první osobě jednotného čísla.

Tabulka 1: Složený čas, tvar a příklad pomocného slovesa

Složený čas	Tvar pomocného slovesa	Příklad
Passato prossimo	Indicativo presente	<i>ho mangiato</i> <i>sono arrivato/a</i>
Trapassato prossimo	Indicativo imperfetto	<i>avevo mangiato</i> <i>ero arrivato/a</i>
Trapassato remoto	Passato remoto	<i>ebbi mangiato</i> <i>fui arrivato/a</i>
Futuro anteriore	Futuro semplice	<i>avrò mangiato</i> <i>sarò arrivato/a</i>
Congiuntivo passato	Congiuntivo presente	<i>abbia mangiato</i> <i>sia arrivato/a</i>
Congiuntivo trapassato	Congiuntivo imperfetto	<i>avessi mangiato</i> <i>fossi arrivato/a</i>
Condizionale composto	Condizionale presente	<i>avrei mangiato</i> <i>sarei arrivato/a</i>
Gerundio composto	Gerundio	<i>avendo mangiato</i> <i>essendo arrivato/a</i>
Infinito passato	Infinito	<i>avere mangiato</i> <i>essere arrivato/a</i>

1.1 Pomocná slovesa

V předchozí kapitole bylo uvedeno, že pomocná slovesa jsou ve složených časech nezbytným prvkem pro vyjádření a upřesnění celkového smyslu významového slovesa. Podléhají flexi a jsou nositeli gramatické kategorie osoby, čísla, času a způsobu. V těchto gramatických kategoriích se shodují s podmětem věty:

„*Mio marito è nato nel 1970.; I romani hanno costruito strade che si usano ancora oggi*“ (Hamplová 2009: 179).

Rozlišujeme dvě pomocná slovesa – těmi jsou *essere* a *avere*. Některé gramatiky je také nazývají *ausiliari propriamente detti*, jak například uvádí Luca Serianni (2006: 391) ve své knize *Grammatica italiana. Italiano comune e Lingua letteraria*.

Toto označení si slovesa vysloužila díky své schopnosti vytvořit s jakýmkoli libovolným plnovýznamovým slovesem složený čas.

Ačkoliv tato verba řadíme mezi pomocná, mohou stát i samostatně bez minulého příčestí. V takovém případě ztrácí funkci pomocného slovesa a stávají se slovesem plnovýznamovým.

1.2 Pomocné sloveso *essere*

Primární význam slovesa *essere*, stojí-li bez minulého příčestí, je podle slovníku Sabatini Coletti *být, existovat* nebo *nacházet se*¹. Tento význam se ovšem ve funkci pomocného slovesa vytrácí, sloveso se stává nositelem gramatických informací, které jsou ve shodě s podmětem věty, a zároveň dokáže vyjádřit plný obsah slovesa plnovýznamového, ke kterému se pojí.

Essere mimo jiné řadíme mezi slovesa sponová, která slouží ke spojení významu podmětu s adjektivem, podstatným jménem nebo zájmenem. Tyto slovní druhy k podmětu a nalezneme je v postpozici za sponovým slovesem.²

V konstrukcích s pomocným slovesem *essere* a příčestím minulým je, na rozdíl od těch s *avere*, vyjádřena větší shoda s podmětem věty. Příčestí minulé je v tomto případě

¹ http://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/E/essere_1.shtml

² http://www.treccani.it/enciclopedia/verbi-ausiliari_%28Enciclopedia-dell%27Italiano%29/

schopno vyjádřit gramatickou kategorii podmětu v rodě a čísle. Ve složených časech s pomocným slovesem *avere* tato shoda příčestím minulým vyjádřena není.

Jednou z dalších funkcí slovesa *essere*, které pomocné sloveso *avere* nemá, je schopnost vyjádřit trpný rod. Trpný rod se tvoří spojením pomocného slovesa *essere* a slovesa tranzitivního ve tvaru příčestí minulého:

„*Gli artisti veneziani furono influenzati molto dall'arte bizantina*“ (Hamplová 2004: 217).

Jak již bylo uvedeno výše, příčestí minulé ve spojení se slovesem *essere* může také, jako pomocné sloveso, vyjadřovat různé gramatické kategorie. Například ve větě:

„*L'Italia è arrivata solo nel 1860 all'indipendenza e all'unità politico-territoriale*“ (Hamplová 2004: 179).

Zde jsou u příčestí minulého slovesa *arrivare* vyjádřeny tyto gramatické informace, a to třetí osoba čísla jednotného, rodu ženského. U věty níže je u slovesa *addormentarsi* vyjádřena třetí osoba čísla množného, rodu mužského:

„*I bambini si sono addormentati tardi*“ (Hamplová 2004: 171).

1.3 Pomocné sloveso *avere*

Luca Serianni (2006: 395) uvádí, že sloveso *avere* plnilo funkci pomocného slovesa již ve staré italštině, a to tvořením budoucího času a kondicionálu, u kterých se v současné době pomocné sloveso neobjevuje. Dříve byl budoucí čas tvořen vazbou infinitivu slovesa významového a slovesa *habēre* v přítomném tvaru, kondicionál byl tvořen tvarem infinitivu významového slovesa ve spojení s *habēre* v imperfektu – *portare habeo, portare habebam*.³

Sabatini Colletti jako primární význam slovesa *avere* uvádí *vlastnit, mít*⁴. Tento význam se ve složených časech vytrácí a *avere* získává funkci pomocného slovesa, které slouží k úplnému vyjádření významu slovesa plnovýznamového. Giuseppe Patota (2006: 93)

³ Hamplová Sylva, *Nástin vývoje italského jazyka*, str. 92–93.

⁴ http://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/A/avere_1.shtml

uvádí, že pomocné sloveso *avere* se ve složných slovesných časech užívá více v porovnání s pomocným slovesem *essere*.

Přičestí minulé ve spojení s pomocným slovesem *avere*, jak uvádí Sylva Hamplová (2004: 170), není schopno nést shodu s podmětem věty v rodě ani čísle. Jako například ve větách „*Abbiamo viaggiato molto.; Hanno trovato una soluzione*“ (Hamplová 2004: 170), kde přičestí minulé zůstává v základním tvaru, tedy neměnné.

Přičestí minulé ovšem umí ve spojení s *avere* vyjádřit shodu s předmětem přímým. Tato shoda je u složených časů povinná, a to v případě, že předmět přímý předchází sloveso a je zastoupen zájmenem *lo, la, li, le* nebo částicí *ne*.

„*Quanti libri hai scritto? Ne ho scritti sei; hai già invitato la signorina? Sì l'ho invitata*“ (Di Natale 1997: 50).

„*Avete bevuto birra? – Sì, ne abbiamo bevuta*“ (Hamplová 2004: 170).

Nepovinná shoda je možná i v případech, ve kterých předmět přímý předchází přísudek, aniž by musel být nahrazen zájmenem:

„*Oltre che 'Hai letto i libri che ti ho prestato?' e 'Anna si è tagliata i capelli' si può anche dire e scrivere 'Hai letto i libri che (=i libri) ti ho prestati?', 'Anna si è tagliati i capelli'“* (Patota 2006: 114).

Pomocná slovesa se tedy shodují s podmětem věty v gramatických kategoriích, jako je osoba a číslo. Jak jsme ale viděli výše, přičestí minulé ve spojení se slovesem *essere*, dokáže tuto shodu v gramatických informacích vyjádřit také.

2 Standardní klasifikace sloves s *avere* / *essere*

V této kapitole bude uvedeno několik standardních klasifikací sloves, která si za své pomocné sloveso volí *avere* nebo *essere*. Tyto klasifikace budou z vybraných italských nebo českých gramatik. Mimo jiné budou porovnána pravidla, která napomáhají při výběru jednoho z pomocných sloves.

2.1 Slovesa s *avere*

Giuseppe Patota (2006: 96) ve své gramatice uvádí, že neexistuje zaručené pravidlo, podle kterého bychom mohli jednoznačně zvolit pomocné sloveso *avere* nebo *essere*. Nicméně dodává, že jsou zde určité pomocné indicie, které nám v tomto výběru pomohou.

Tranzitivní slovesa v činném rodě, tedy slovesa, která mají předmět přímý, mají vždy pomocné sloveso *avere*, ovšem s výjimkou sloves zvratných.

Pomocné sloveso *avere* mají také některá z intransitivních sloves, tedy verba, která nemohou mít předmět přímý, ale mohou mít předmět nepřímý. *Avere* z intransitivních sloves mají převážně ta slovesa, která indikují akci vykonanou podmětem. Patota zde uvádí příklad:

„*Ho dormito, ho pranzato*“ (Patota 2006: 96).

I slovesa vyjadřující pohyb mohou mít za své pomocné sloveso *avere*, v takovém případě mimo jiné indikují svým významem kvalitu nebo typ pohybu:

„*Ho camminato per tutta la mattina*“, „*Ho viaggiato molto*“ (Patota 2006: 97).

Pietro Trifone (2002: 255) ve své gramatice uvádí, že tranzitivní slovesa v činném rodě si ve složených časech vždy volí pomocné sloveso *avere*. Do této skupiny patří i některá slovesa intransitivní. V tomto bodě se plně shoduje s Patotou. Také on píše, že neexistuje jednotné pravidlo pro selekci pomocného slovesa u intransitivních sloves, a dále radí, v případě pochybností, konzultaci se slovníkem.

Další z autorů, Luca Serianni, (2006: 391) zastává shodný názor s autory uvedenými výše. Tedy, že není pochyb o volbě pomocného slovesa *avere* u tranzitivních sloves v činném rodě.

Co se týče intransitivních sloves, i zde je Serianni ve shodě s předešlými autory a uznává, že neexistuje jednotné pravidlo pro výběr pomocného slovesa. Doplňuje ale informaci, že pomocné sloveso *avere* je zvoleno intransitivním slovesem, jen pokud minulé participium slovesa významového nemůže sloužit jako přívlastek. Jako příklad uvádí slovesa *camminare*, *cenare*, *contravvenire*, *dormire*, *piangere*. Tato slovesa totiž nemají funkci přívlastku:

„*Non si può dire *un viadante camminato (per 'che ha camminato'), *il bambino dormito qui ('che ha dormito')*“ (Serianni 2006: 392).

Dále Serianni popisuje výjimky, jakými jsou slovesa *esagerare*, *navigare*, *riposare*, *sbandare*, která – přes svou funkci přívlastku – mají za své pomocné sloveso právě sloveso *avere*. Tento fakt vysvětluje tím, že jsou tato participia mluvčími uznávány za samostatná přídavná jména a pomocné sloveso *avere* je zde nutné pro zdůraznění jejich slovesné funkce, příklad:

„*Sei esagerato con tuo figlio (aggettivo) / Hai esagerato con tuo figlio (verbo)*“ (Serianni 2006: 393).

Na závěr ovšem podotýká, že toto pravidlo je velmi kolísavé a je zde několik výjimek. Sylva Hamplová (2004: 162) popisuje pravidla, která se plně shodují s pravidly autorů uvedenými výše. I ona tedy píše, že pomocné sloveso *avere* si volí tranzitivní slovesa v činném rodě a dále modální slovesa stojící samostatně. U intransitivních sloves, kde výběr pomocného slovesa není tak jednoznačný, doplňuje informaci, že sloveso *avere* si typicky volí slovesa vyjadřující pohyb bez určitého cíle a dále slovesa označující hlasy zvířat. Toto pravidlo je doplněno o seznam vzorových a frekventovaných sloves, jako například: *ballare*, *barcollare*, *cavalcare*, *abbaiare*, *belare*, *cedere*, *mirare*, *mentire* (Hamplová 2004: 162).

2.2 Slovesa s *essere*

V této kapitole budou uvedeny gramatiky z předchozí kapitoly. Nyní se ale zaměřením na klasifikaci sloves a podmínky, při kterých si volí za pomocné sloveso *essere*.

Giuseppe Patota (2006: 96) uvádí, že pomocné sloveso *essere* je vždy u tranzitivních sloves v pasivním rodě, u sloves zájmenných a zvrtných:

„*Giuseppe si è pentito di quello che ha detto*“ (Patota 2006: 96).

Nadpoloviční většina intransitivních sloves si za své pomocné sloveso volí *essere*. Patota uvádí základní pravidlo pro volbu mezi *avere* a *essere*; *essere* v tomto případě indikuje akt nebo proces, který není podmětem aktivně vykonán. Podmět zde spíše plní úlohu proživatele nebo trpitele:

„*Federico è nato nel 1990; hai visto com'è cresciuta Valeria?*“ (Patota 2006: 96).

U intransitivních sloves pohybových obvykle nalezneme ve složených časech pomocné sloveso *essere*. Pokud u *avere*, jak uvádí Patota, byla v takových spojeních zdůrazněna kvalita nebo typ pohybu; u *essere* je naopak vyzdvihnout cíl, směr nebo děj sám o sobě:

„*Sono passato per il centro. / Ho passato una settimana a Cortina*“ (Patota 2006: 97).

Pietro Trifone (2002: 255) se plně shoduje s Patotou. O čem se Patota nezmiňuje, ale Trifone ano, je informace, že *essere* se zpravidla vyskytuje ve složených časech u sloves neosobních.

Luca Serianni (2006: 391) píše, že není pochyb u volby *essere* ve složených tvarech tranzitivních sloves v trpném rodě a u zvrtných sloves, alespoň tedy v současné italštině, jak sám dodává. Tak jako Trifone, i Serianni píše, že i u neosobních sloves je zvykem spojení s *essere*.

V předchozí kapitole bylo uvedeno Serianniho rozlišení u těch sloves, která si volí *avere*. Pokud *avere* bylo ve složených tvarech, kde minulé participium nemohlo plnit funkci přívlastku, u *essere* je tomu přímo naopak. Jako příklad uvádí:

„*Gli avvenimenti accaduti quest'anno.*

Il treno arrivato poco fa.

La casa costata tanti sacrifici“ (Serianni 2006: 392).

Poslední uvedený autor, tedy Sylva Hamplová (2004: 163), se také shoduje s autory uvedenými výše: *essere* se ve složených tvarech nachází u všech zvrtných sloves, u tranzitivních sloves v trpném rodě. Dále u pohybových sloves, která naznačují směr

k nějakému určitému cíli, a u sloves označující změnu stavu nebo stav sám o sobě. Také doplňuje seznam sloves, mezi nimiž příkladem: *accorrere, andare, entrare, crescere, durare, fiorire* (Hamplová 2004: 163).

V těchto dvou kapitolách (2.1, 2.2) bylo uvedeno několik gramatik, které se mimo jiné zabývají klasifikacemi sloves podle výběru svého pomocného slovesa. Ačkoliv se každý z těchto šesti autorů věnuje tématu vždy do určité hloubky, je důležité podotknout, že se jejich poznatky shodují. A to jak u klasifikace sloves s *essere*, tak i s těmi s *avere*.

2.3 Slovesa s pomocným slovesem *avere / essere* bez změny významu

Určitý druh sloves a typy konstrukcí mohou mít pomocné sloveso *avere* nebo *essere*, a to zcela bez jakékoli změny významu. Níže budou uvedeny konkrétní příklady, ve kterých tomu tak může být.

Neosobní slovesa označující povětrnostní jevy:

Jedním z takových případů, u kterých platí libovolná volba pomocného slovesa, jsou, jak uvádí Sylva Hamplová, neosobní slovesa, která označují povětrnostní jevy. Jako příklad udává:

„*Ha n. è piovuto; ha n. è lampeggiato; ha n. è piovigginato*“ (Hamplová 2004: 166).

Luca Serianni (2006: 394) dodává, že tato libovolná volba obvykle platí pro všechna atmosférická slovesa, kromě sloves *nevicare* a *piovere*, u kterých je nutné spojení s pomocným slovesem *essere*. Tuto výjimku s ním ovšem nesdílí ve svých gramatikách ani Patota a ani dvojice autorů Trifone a Dardano.

Konstrukce s modálními slovesy:

Dalším případem, ve kterém je možno zvolit libovolně jedno ze dvou pomocných sloves, jsou konstrukce s modálními slovesy.

Zpravidla sice platí, že plnovýznamové sloveso, které se pojí s daným pomocným slovesem, má totožné pomocné sloveso i v konstrukci s modálním verbem. Tedy pokud má sloveso *dire* pomocné sloveso *avere* a naopak sloveso *partire* *essere*, měla by si zachovat obě dvě plnovýznamová verba ve spojení s modálním slovesem tatáž pomocná slovesa: *Ho dovuto dire; sono dovuta partire*.

Patota ale píše, že pokud je v takové konstrukci za jedním z modálních sloves – tedy *volere*, *dovere* a *potere* – v infinitivu intransitivní sloveso, je možné použít *avere* nebo *essere* a to zcela bez změny významu:

„*È dovuto partire / Ha dovuto partire*“ (Patota 2006: 142).

Tento názor sdílí i Luca Serianni (2006: 394).

Na druhou stranu se ale nezdá, že by Pietro Trifone (2002: 265) bral tuto výjimku jako pravidlo. Uvádí pouze, že je vcelku časté setkat se s případy, kde se tato libovolná volba vyskytuje.

V některých případech hraje ve výběru pomocného slovesa roli postavení zájmena nepřízvučného:

„*Non si è potuto ricordare. / Non ha potuto ricordarsi*“ (Hamplová 2004: 166).

V příkladě je osobní zvrtné zájmeno v postavení před modálním slovesem. V takovém případě je nutné volit pomocné sloveso *essere*. V druhém případě je použito pomocné sloveso *avere*, a to z důvodu, že osobní zájmeno je připojeno k infinitivu významového slovesa.

Luca Serianni (2006: 391) k tomuto pravidlu ještě dodává, že se nevztahuje pouze na konstrukce s modálním slovesem, ale i na konstrukce se slovesem frázovým.

3 Specifické klasifikace – otázka sémantických tříd

Před praktickou částí této práce a zkoumáním chování daných verb v praxi, budou uvedeny určité klasifikace sloves na základě sémantických tříd. Na tyto klasifikace budou následně navazovat kapitoly 4 a 5 a budou ovlivňovat konečný výběr verb při hledání v korpusech CORIS a ItWac.

3.1 Vendlerova klasifikace

První klasifikace sloves, která zde bude v krátkosti představena, je od autora Zeno Vendlera⁵, který slovesa⁶ rozčleňuje do čtyř skupin: *states*, *activities*, *accomplishments*, *achievements*. Tyto kategorie rozděluje na základě sémantických rysů sloves, v tomto případě na základě jejich inherentních časových vlastností.

V následující tabulce je vždy uveden název kategorie včetně vzorových příkladů sloves, která do dané skupiny náleží:

Tabulka 2: Název kategorie včetně vzorových příkladů sloves

STATES	ACTIVITIES	ACCOMPLISHMENTS	ACHIEVEMENTS
<i>sapere</i>	<i>passaggiare</i>	<i>costruire</i>	<i>riconoscere</i>
<i>assomigliare</i>	<i>guardare</i>	<i>scrivere</i>	<i>notare</i>
<i>essere (a)</i>	<i>spingere</i>	<i>attraversare</i>	<i>trovare</i>

Každá z těchto skupin se vyznačuje vlastními distinktivními rysy. Vendler je rozlišuje podle šesti kritérií A-F:

„A. *Schopnost utvořit průběhový čas*

B. *Schopnost vazby s příslovečným určením označující časovou dobu (příslovce formy ‘per il periodo di tempo X’)*

C. *Schopnost vazby s příslovečným určením času označující ohraničenou dobu (příslovečná určení typu ‘nel periodo di tempo X’)*

⁵ Zdroj <http://filosofia.dipafilo.unimi.it/bonomi/Aktionsart.pdf>

⁶ Zeno Vendler svou klasifikaci utvářel pouze na základě anglického jazyka, tedy anglických sloves.

D. Schopnost vytýkací vazby a konstrukce typu 'x V perfetto composto e anche y l'ha fatto'⁷

E. Schopnost utvoření formy 'x sta V participio -> sarà vero che x V perfetto composto'

F. Schopnost spojení s verby označující konec či začátek (jako 'smettere' a 'iniziare').“

Vendler kromě těchto čtyř kategorií rozeznává i další znak a to teličnost. Ta je v tomto případě hlavním rysem, která dokáže tyto čtyři třídy rozdělit na dvě. Pokud je sloveso nebo slovesná fráze telická, označuje děj, který má nějakou vnitřní hranici či nějaký cíl, kterého se snaží dosáhnout (přečíst, napsat, skončit), a v takovém případě náleží do skupiny *accomplishments* nebo *achievements*. Oproti tomu atelická slovesa, která tuto vnitřní hranici a cíl postrádají (tancovat, běhat, dívat se), jsou obvykle ve skupině *states* a *activities*.

3.1.1 States

Slovesa v této skupině jsou nedynamická a vyjadřují určitý stav. Dalším distinktivním rysem odlišujících je od ostatních tříd je nefunkčnost ve spojení s konstrukcí slovesa *stare* + gerundium. Vzhledem k nekompatibilitě tohoto faktoru není aplikováno ani kritérium E.

1. „? Terry stava essendo a casa.

2. ? Terry stava assomigliando a suo padre e anche Armando l'ha fatto.“

Spojení sloves s příslovečným určením času je oproti tomu v pořádku:

3. „Terry fu a Parigi per alcuni giorni.

4. Terry fu a Parigi in un'ora.“

Zatímco u třetího příkladu avizuje příslovečné určení trvání stavu vyjádřeného slovesem *essere*, ve čtvrté větě vyznačuje dobu, za jakou daný děj započal.

Vendlerův faktor D s vytýkací vazbou, je ve spojení se slovesy *states* nestandardní, stejně tak jako u faktoru A v příkladu 1.

⁷ Konstrukce 'x V perfetto composto e anche y l'ha fatto': za X je dosazován podmět následován přísudkem ve tvaru *passato prossimo*, Y je zkratka pro druhý podmět, konstrukce je zakončena *l'ha fatto*.

Dále není přijatelné spojení těchto sloves s verby vyjadřující začátek či nějaké ukončení (příklad 6.):

5. „? *Ciò che Terry ha fatto è stato sapere la risposta.*

? *Terry ha saputo la risposta e anche Armando l'ha fatto.*

6. ? *Gianni ha smesso di sapere la risposta.*

? *Gianni ha iniziato a sapere la risposta.*“

3.1.2 Activities

Slovesa v této skupině vyjadřují nějakou aktivitu vykonávanou podmětem. Můžeme s nimi vyjádřit, na rozdíl od *states*, přítomný průběhový čas (příklad 1, faktor A), mohou být také ve spojení s příslovečným určením času s odkazem na měření doby daného děje (příklad 2., faktor B). Ale příslovečné určení, které dané časové období nějak vymezuje, akceptované není (příklad 3., faktor C).

1. „*Terry stava passeggiando.*

2. *Terry stava passeggiando per un'ora.*

3. ? *Terry passeggiò in un'ora.*“

Faktory D, E, i F, jsou slovesy z této skupiny akceptované také.

4. „*Ciò che Terry ha fatto è stato passeggiare.*

5. *Terry ha passeggiato e anche Armando l'ha fatto.*

6. *Terry iniziò / smise di passeggiare.*

7. *Se Terry sta passeggiando, allora sarà vero che Terry ha passeggiato.*“

3.1.3 Accomplishments

U této skupiny jsou faktory A, C, D a F přijatelné. Je tedy u nich možné použít konstrukci slovesa *stare* + gerundium slovesa významového (příklad 1.), připojit příslovečné určení času vyznačující určité vymezení doby děje (příklad 2.), vytýkáci vazbu (příklad 4.) nebo spojení sloves vyjadřující začátek či konec děje (příklad 4.):

1. „*Terry sta costruendo una casa.*
2. *Terry attraversò la strada in un minuto.*
3. *Ciò che Terry ha fatto è stato costruire una casa.*
4. *Terry iniziò / smise ad attraversare la strada.*“

Tato slovesa ovšem nemohou být ve spojení s příslovečným určením času, který znázorňuje dobu trvání daného děje, a ani konstrukce „*x sta V participio -> sarà vero che x V perfetto composto*“ není akceptovaná:

„? *Terry attraversò la strada per un minuto.*

? *Se Terry sta attraversando la strada, sarà vero Terry ha attraversato la strada.*“

3.1.4 Achievements

Ani tato skupina, stejně jako *states*, nemůže vyjádřit přítomný čas průběhový (příklad 1.). Není u nich akceptované příslovečné určení času s odkazem na dobu trvání (příklad 2.), co se ale týče příslovečného určení času pro vymezení určité doby děje, toto spojení je zcela funkční (příklad 3.):

1. „? *Terry stava notando Armando.*
2. ? *Terry notò Armando per un minuto.*
3. *Terry notò Armando in un minuto.*“

Co se týče faktorů D a E, tyto jsou akceptované pouze u některých sloves z této skupiny:

„? *Ciò che Terry ha fatto è stato notare Armando.*

Ciò che Terry ha fatto è stato trovare Armando.

? *Terry notò Gloria e anche Armando l'ha fatto.*

Terry trovò Gloria e anche Armando l'ha fatto.“

U tohoto jevu se zdůrazňuje důležitost rozpoznání dvou dalších podskupin v této kategorii. První podskupina (která obsahuje slovesa jako *trovare*) označuje určitou

aktivitu – narozdíl od té druhé (*notare, riconoscere*), která vykonávání aktivity nevyjadřuje. U první skupiny je faktor D, E, i F akceptovaný, u té druhé pak nikoli.

Ke klasifikaci pomocí těchto šesti faktorů je nutno dodat, že jejich akceptace u daných skupin je proměnlivá na základě kontextu lexikálního či mimojazykového. Například u skupiny *activities* je uvedeno, že by se u ní nemělo akceptovat spojení s příslovečným určením času s předložkou *in*. Toto spojení je ale možné, pokud například ve větě: „*Oggi, Terry nuotò in un'ora*“ známe mimojazykový kontext, tedy například, že agent Terry plave pravidelně a svou obvyklou vzdálenost uplaval za jednu hodinu.

3.2 Role a referenční gramatika (RRG)

Role a referenční gramatika⁸ (*Role and reference grammar*) zkráceně RRG, model od Williama A. Foley a Roberta Van Valina, Jr., je založen na logicko-semanticke struktuře a gramatických postupech, které jsou akceptovány v návaznosti na logickou strukturu. Klasifikace sloves podle RRG navazuje na teorii uvedenou v předchozí kapitole. Vychází tak ze čtyř Vendlerových skupin, tedy: *states, activities, achievements* a *accomplishments*, které následně rozvíjí. V této kapitole je rozřazení představeno pro jeho následné využití v klasifikaci variabilních sloves od Bentley v kapitole 5.

Za základní skupinu v RRG je považována *states*, ze které se vždy odvozují. Odvozování je znázorněno v následující tabulce a je nazýváno logická struktura (*logical structure, LS*):

Tabulka 3: Kategorie a logická struktura

Kategorie	Logická struktura
State	predikát (x) nebo (x,y)
Achievement	STÁT SE predikát (x) nebo (x, y)
Activity (+/- agentní)	(KONAT (x)) [predikát (x) nebo (x,y)]
Accomplishment	Φ ZPŮSOBIT Ψ ⁹

⁸ Zdroj <http://www.ilc.cnr.it/EAGLES96/rep2/node10.html>

⁹ Φ je obvykle predikát s vlastnostmi *activity* a Ψ predikát *achievement*.

V tabulce je patrné, že *achievements* jsou od skupiny *states* odlišena o významového činitele *stát se*; je-li tedy sloveso *naučit se*, odvodíme ho od slovesa *učit se* (náležejícího ke skupině *states*) doplněného o význam *stát se* (*vědět + stát se = naučit se*).

Accomplishments v zásadě kauzativní slovesa jsou odvozována od *achievements* + operátor *způsobit* (*způsobit [stát se + vědět] = naučit*).

Activities jsou od *states* odlišeny agentivním slovesem *konat*.

LS odvozování navazuje na tematickou strukturu vztahů v RRG. Tematické vztahy jsou definovány pozicí argumentů v logické struktuře a jsou tak definovány nové podskupiny:

Tabulka 4: Definování tematických vztahů

„I. STAVOVÁ SLOVESA (STATE VERBS)		
A. Místní	být – kde (x,y)	<i>x=locative, y=theme</i>
B. Ne-místní		
1. Stav nebo kondice	zломit (x)	<i>x=patient</i>
2. Vnímání	vidět (x,y)	<i>x=experiencer, y=theme</i>
3. Poznání	věřit (x,y)	<i>x=experiencer, y=theme</i>
4. Vlastnění	mít (x,y)	<i>x=locative, y=theme</i>
5. Rovnicová	být (x,y)	<i>x=locative, y=theme</i>
II. ČINNÁ SLOVESA (ACTIVITY VERBS)		
A. Nekontrolovaná		
1. Ne-místní	brečet (x,y)	<i>x=effector, y=locative</i>
2. Pohybová	kutálet se (x)	<i>x=theme</i>
B. Kontrolovaná	KONAT (x, [brečet (x)])	<i>x=agent“</i>

Zdroj: Van Valin 1993: 39

Tabulka je rozdělena do dvou skupin – *stavových* a *činných sloves* – které jsou doplněny o své podskupiny. U každé z nich je vždy uvedena rovnice znázorňující, jaký význam vyjadřuje dané sloveso, které exemplárně spadá do této podskupiny, společně s propojením s tematickými rolemi. Tematických rolí je zde několik. Skupina *stavových sloves* dále rozlišuje skupiny *místní* a *ne-místní*, druhá z nich má následně své další podskupiny. Jako první z tematických rolí se zde objevuje *locative*, které znázorňuje

místo. *Patient* neboli trpitel označuje nositele děje, který je daným dějem zasažen, *theme* je opět nositelem děje, jehož stav se ale dějem nezmění. *Agent* označuje konatele děje a *experiencer* proživatele. *Effector*, účastník děje, který sice vykonává určitou činnost, ale není to činnost volitní a kontrolovaná.

3.3 Neakuzativní hypotéza

Sorace (2000: 879) se v rámci výběru pomocného slovesa dotýká tématu neakuzativní hypotézy, která selekci ovlivňuje.

Slovesa se v italštině obvykle dělí na dvě skupiny – tranzitivní a intranzitivní. Tranzitivní slovesa mají ve své valenci předmět a lze u nich utvořit trpný rod. Hamplová (2004: 160) je dále rozděluje na tranzitivní přímá a nepřímá. Jak název napovídá, přímá tranzitiva mají ve své valenci předmět přímý a nepřímá naopak předmět nepřímý či příslovečné určení. U intranzitivních sloves nelze utvořit pasivum, v jejich valenci je pouze podmět.

Toto základní rozlišování bylo postupem času doplněno o další rozšíření, takzvané *Split intransitivity*. U intranzitivních sloves totiž přibývají další dvě skupiny, a to neakuzativní a neergativní. Rozlišují se podle syntaktického a sémantického chování podmětu. Pro jejich snazší rozlišení existují různé testy.

Neakuzativní slovesa se vyznačují spíše pasivní povahou podmětu a přirovnává se k povaze přímého předmětu u tranzitivních sloves v trpném rodě a neměla by mít funkci připojení externích theta rolí. Tato verba si obvykle volí pomocné sloveso *essere*.

U neergativních sloves má podmět již aktivní funkci, je tedy agentní a obvykle disponují externím argumentem. Má tedy podobné vlastnosti jako podmět u tranzitivního slovesa a ve většině případů si za své pomocné sloveso volí *avere*.

Poznávacím rysem může být postavení podmětu.

V nepříznačkovém slovosledu může být u neakuzativních predikátů podmět v postpozici, u neergativních nikoli:

„a. *Sono arrivati i libri*

b. *sono partiti tutti*

c. *é morto il bisnonno*

d. **hanno dormito i bambini.* ¹⁰

I pomocí testu s částicí *ne* můžeme tato slovesa rozpoznat. Neakuzativní slovesa jsou s touto částicí kompatibilní, u neergativních použít nelze:

„*e. arrivano molte lettere -> di lettere, ne arrivano molte*

*f. molti bambini dormono -> * di bambini, ne dormono molti*

g. abbiamo visto molti film -> di film, ne abbiamo visti molti. ¹¹

Jak uvádí Sorace (2000: 879–887), neakuzativní hypotéza byla poprvé formulována v kontextu *universal alignment hypothesis*, tedy univerzálního párování, od autora Perlmuttera, ve které bylo zmíněno, že neergativní slovesa jsou sémanticky spojována s agentností a neakuzativní naopak s termínem *patient*.

Nicméně jsou tu i ta slovesa, která si s podobným významem obvykle volí odlišná pomocná slovesa, a naopak odlišné predikáty, které mohou být kompatibilní jak s *avere*, tak s *essere*. Na základě tohoto faktu se začalo upouštět od zkoumání neakuzativní hypotézy pouze za pomoci sémantiky, která v tomto ohledu nemohla prokazatelně vysvětlit, proč může mít jedno sloveso obě dvě pomocná slovesa. K vysvětlení tohoto jevu se společně se sémantikou začala používat i syntax.

Utvořil se tak názor – takzvaný projekční princip – že význam slovesa koreluje se syntaktickou klasifikací jeho argumentu, a to má následně vliv na syntaktické chování spojené s neakuzativitou a neergativitou. Zprvu se předpokládalo, že neakuzativní a neergativní slovesa, která vykazují tyto neshody, spadají do jedné sémantické třídy. Nicméně se ukázalo, že tato slovesa mají odlišné významy, a tak i odlišné lexikálně sémantické vyjádření, včetně jejich realizace argumentů.

Později se vedle projekčního principu vytvořil konstrukční model. Ten považuje neakuzativitu a neergativitu za vlastnost na úrovni predikátu, tedy ne jako lexikální vlastnost. Ta totiž nevykazuje žádnou syntaktickou informaci o hierarchickém

¹⁰ Zdroj: [http://www.treccani.it/enciclopedia/verbi-inaccusativi_\(Enciclopedia-dell%27Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/verbi-inaccusativi_(Enciclopedia-dell%27Italiano)/)

¹¹ Zdroj: [http://www.treccani.it/enciclopedia/verbi-inaccusativi_\(Enciclopedia-dell%27Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/verbi-inaccusativi_(Enciclopedia-dell%27Italiano)/)

uspořádání jeho argumentů. Sloveso může mít vícero syntaktických provedení a tím tak vícero interpretací.

Takzvaná *linking rules* (pravidla spojení) mapují argumenty sloves do pozice externího nebo interního argumentu, popřípadě argumenty slovesa, jehož existence je potvrzena či popřena do přímého vnitřního argumentu. Faktor, který byl považován v tomto směru za důležitý, je faktor teličnosti a agentnosti.

Podle autorů Levina a Rappaporta Hovava (dále jen L&RH) jsou však pro klasifikaci sloves mezi neakuzativní a neergativní irelevantní. Například agentnost je spojována s vnitřní kauzalitou, jelikož agentní slovesa mají vždy vnitřní kauzalitu. Nicméně ne všechna slovesa s vnitřní kauzalitou jsou nezbytně agentní, jako příklad uvádí Sorace (2000: 881) sloveso *jiskřit*. Výběr pomocného slovesa je nejpravidelnější u nepohybových aktivit a nejméně pravidelný pak u nekontrolovatelných procesů.

Teorie L&RH, podle Sorace, naráží na různá úskalí. Podle ní je totiž agentnost a teličnost rysem neakuzativity a neergativity. Slovesa těmito vlastnostmi buď oplývají, nebo nikoli. Emisní slovesa, která jsou atelická, jsou tak považována za neergativní. Sorace toto objasnění nepovažuje za dostačující a doplňuje, že jak teličnost, tak agentnost v sobě obsahuje různé stupně. U emisních sloves je tak stupeň agentnosti nejnižší, teličnost závisí na tom, zdali denotuje finální výsledek či různá stádia k jeho dokončení. I u agentnosti Sorace rozlišuje určitá stádia, která závisí na kombinaci různých prvků predikátu, jako příklad uvádí stupeň volitelnosti u podmětu.

Přístup L&RH neopomíjí ani slovesa, která jsou ve svém chování variabilní. Rozlišuje dva typy variabilního chování u monadických intranzitiv. Do první skupiny zařazuje slovesa, která oplývají podobným významem, ale od sebe se navzájem odlišují ve svém lexikálně sémantickém provedení. Taková slovesa se mohou díky různým aspektovým kontextům posunout do jiné syntaktické třídy. Jako příklad jsou uvedena spojení *tuonare a tuonarci sopra*. Tato slovesa se podle svého inherentního významu řadí mezi *activities* vyjadřující tak neergativní syntax, nicméně se spojením s prvky, které díky jejich spojení vyjádří teličnost, rázem spadají do skupiny *change of location* s neakuzativní syntaxí.

Ve druhé skupině jsou slovesa, u kterých variabilní chování vychází z faktu, že v různých případech je to samé sloveso kompatibilní s více než s jedním sémantickým

schématem, a tak vykazuje různé interpretace. Na rozdíl od prvního typu, je tento pouze na lexikální úrovni, která těmto slovesům dovoluje různá pojetí.

Předpokládá se tak, že slovesa mají dvojí lexikální vyjádření, jedno základní a druhé odvozené od lexikálního mapování. Jsou zde také časté případy, kdy má sloveso pouze jedno pomocné sloveso ve spisovném jazyce, nicméně je běžné, že v obecné mluvě se vyskytuje druhé pomocné sloveso. V takovém případě si rodilí mluvčí nejsou zcela jistí a většinou nepreferují ani jedno z nich.

4 ASH (*Auxiliary selection hierarchy*) a problém variace

Tato kapitola bude pojednávat o *Auxiliary selection hierarchy* (Hierarchie selekce pomocných sloves) od Antonelly Sorace.

Na neakuzativní hypotézu navazuje již zmíněná Antonella Sorace (2000: 859), podle které se variace pomocného slovesa u neakuzativních a neergativních sloves děje podle určitého řádu, který je citlivý na hierarchii aspektových a tematických sloves. Podle této hierarchie a postavení daného slovesa v ní je možné pozorovat volbu pomocného slovesa.

V rámci selekce *avere* a *essere* je určitá skupina sloves, která je ve svém výběru stálá za jakéhokoli kontextu a vždy si volí to samé pomocné sloveso. Jiná slovesa se chovají odlišně a často střídají výběr mezi *avere* i *essere*, a to i přesto, že je kontext obdobný.

Další slovesa si pak vybírají to samé pomocné sloveso na základě aspektových nebo tematických jednotek ve větě, zatímco jiná slovesa jsou citlivá na kompozici a mění preferenci *avere* nebo *essere* na základě kontextu.

Určitá slovesa jsou ve svém výběru pomocného slovesa diachronicky stabilní, zatímco jiná jsou náchylná ke změnám. To je dokázáno především na pomocném slovesu *essere*, které bylo v minulosti nahrazováno *avere* (Sorace, 2000: 860).

Rodilí mluvčí (Sorace, 2000: 860), mají v otázce volby pomocného slovesa v zásadě správnou intuici. Zpravidla dávají přednost větám, ve kterých je zvoleno pomocné sloveso správně, před těmi, ve kterých je zvoleno chybně.

Určitá slovesa ovšem u rodilých mluvčích vyvolávají pochybnosti a není pro ně zcela jasné, jakému pomocnému slovesu by v daném případě dali přednost.

Sorace (2000: 860) popisuje tyto poznatky jak na základě literatury o *split intransitivity* a neakuzativní hypotéze, ve které je selekce pomocného slovesa mnohdy závislá na neakuzativitě nebo neergativitě daného slovesa; tak na základě psycholingvistických

studií, a to nejen při pomoci rodilých mluvčích, ale také za pomoci mluvčích, které si danou gramatiku osvojili v průběhu let studiem.¹²

Selekce pomocného slovesa je citlivá jak na aspektovou stránku, tak i na tematickou (Sorace 2000: 861). Slovesa, která jsou specifikována více na základě jedné z těchto dvou stran, mají tendenci si kategoricky volit jen jediné pomocné sloveso. Jako příklad je uvedena teličnost, u které slovesa tíhnou k volbě *essere*. Slovesa, která nejsou vyloženě vyhraněna ani k jedné z těchto stran, vykazují variaci v selekci pomocného slovesa.

Náchylnost intransitivních sloves k variabilní selekci svého pomocného slovesa je znázorněna na *The Auxiliary selection hierarchy* (ASH), která bere v potaz především aspektovou a tematickou stránku¹³. Žebříček je rozdělen na dvě části, a to podle typu intransitivních sloves – kritériem, zdali jsou neakuzativní či neergativní. Zároveň jsou slovesa řazena na *stavová* a *dějová*. První skupinou je *Change of location*, která vykazuje nejvyšší míru neakuzativity, a volí si tak pomocné sloveso *essere*. Pohybem dolů se snižuje míra neakuzativity a zvyšuje se naopak míra neergativity. Na přelomu mezi stavovými a dějovými slovesy je nejvyšší variabilita mezi pomocnými slovesy. Tyto skupiny zároveň vykazují nejnižší stupeň neakuzativity i neergativity. Na nejvyšší a zároveň nejnižší pozici je variabilita ve výběru pomocného slovesa nejnižší.

Tabulka 5: Sémantická kategorie, pomocné sloveso a typ vlastnost slovesa

Sémantická kategorie	Pomocné sloveso	Typ ASH
<i>Change of location</i>	Essere	Neakuzativní
<i>Change of state</i>		↓
<i>Continuation of a pre-existing state</i>		Okrajově neakuzativní
<i>Existence of state</i>		
<i>Uncontrolled process</i>	Avere	Okrajově neergativní
<i>Controlled process (motional)</i>		↑
<i>Controlled process (nonmotional)</i>		Neergativní

Zdroj: Sorace 2010: 329

¹² Sorace provedla průzkum s 16 respondenty ve věku 20–24 let, kteří byli připojeni na přístroj monitorující jejich zrak a stopující celkovou dobu čtení. Respondentům bylo ukázáno 32 vět se slovesy zastupující skupiny v žebříčku ASH, a to vždy ve spojení jak s *avere*, tak s *essere*. Při nestandardním spojení těchto verb s pomocným slovesem byla doba čtení delší než v porovnání se spojením daných sloves se svým obvyklým, a tedy správným pomocným slovesem. Intuice rodilých mluvčích, respondentů, byla v zásadě správná.

¹³ Antonella Sorace (2000: 861) do této hierarchie nezahrnuje pronominální slovesa, která si vždy volí pomocné sloveso *essere*.

Sorace (2000: 863) tuto hierarchii zahajuje popisem přechodných a stavových sloves, která jsou definovaná na základě dvou stránek: 1) do jaké míry sloveso vykazuje rozsah změny nebo dynamičnosti; 2) pokud sloveso vykazuje změnu, tak jaká je pak míra teličnosti, která je vyjádřena právě touto změnou. V rámci tohoto rozdělení Sorace ještě rozlišuje abstraktnost a konkrétnost změny a stavu. Důležitý je také faktor agentnosti, který je proporcionálně podobně důležitý, v selekci pomocného slovesa, jako i míra teličnosti.

Sorace (2000: 863) dále popisuje každou skupinu sloves v rámci ASH. Začíná popisem první skupiny, tedy *Change of location*, a následně popisuje každou skupinu samostatně.

4.1 Change-of-location verbs

Skupina *Change of location verbs*, ve které slovesa vyjadřují (Sorace 2000: 863–864), jak název ‘změna místa’ napovídá, konkrétní přemístění z jednoho místa na druhé. Tato slovesa mají nejvyšší stupeň dynamičnosti a teličnosti a ve svém výběru jsou v zásadě konstantní – volí si pomocné sloveso *essere*. Rodilí mluvčí u této skupiny podvědomě vnímají volbu *avere* jako nepřijatelnou.

Důležitou informací je, že tato slovesa si volí *essere*, bez ohledu na jiné aspektové okolnosti dané věty. Například změna teličnosti nemá žádný vliv na selekci pomocného slovesa. To Sorace ukazuje na příkladech, které se svou telicitou liší:

- atelické: „*Sono arrivati ospiti per ore e ore*“ (Sorace 2000: 864),
- telické: „*Maria è venuta alla festa*“ (Sorace 2000: 863).

Podobně jako teličnost, ani agentnost nemá vliv na výběr *essere*, Sorace připojuje pro znázornění příklady:

- agentivní: „*Maria è caduta apposta per farci spaventare*“,
- neagentivní: „*Il bicchiere è caduto dal tavolo*“ (Sorace 2000: 864).

4.2 Change-of-state verbs

Slovesa, která spadají do této skupiny, v překladu „Slovesa se změnou stavu“, na rozdíl od *change-of-location verbs* sice změnu označují také, ale v tomto případě se jedná o změnu stavu bez teličnosti a ve většině případů je tato změna neurčitá. Jako příklad jsou uvedena slovesa: *stát se*, *vykvést*, *zvadnout*; která označují změnu, ale bez bližšího určení telického konce. Jako výjimku mezi nimi Sorace uvádí slovesa *zemřít* a *narodit se*, která inherentně teličnost vyjadřují.

Tato skupina zahrnuje také verba jako objevit se, zmizet, stát se, přihodit se.

Ačkoliv slovesa označující neurčitou změnu postrádají ve svém významu bližší určitost, dokážou vyjádřit pojem ve vztahu k výslednému cíli, mezistupeň před jeho dosažením, který ovšem nemusí být nutně dosažen. Díky této schopnosti mohou znázorňovat určitý stupeň teličnosti, nicméně ne v takové míře, v jaké to dokáže skupina *change-of-location* (Sorace 2000: 864–867).

Většina verb z této skupiny si vybírají za své pomocné sloveso *essere*. Rodilí mluvčí si v těchto případech již nejsou natolik jistí jako u předchozí kategorie a *avere* už není tak striktně odmítáno:

„A) *La temperatura è salita/ ?*ha salito improvvisamente.*

B) *Le mele sono marcite/ ?hanno marcito al sole.*

C) *La pianta è/ ha fiorito due volte quest' anno*“ (Sorace 2000: 865).

Na příkladu C Sorace ukazuje možnost variability, je to zejména u sloves typu *crescere*, *apparire*.

4.3 Continuation of condition verbs

Následující dvě skupiny sloves v ASH jsou často sjednocovány do jedné třídy stavových sloves. Tato slovesa nejsou sice dynamická, ale dokáží odlišit různý stupeň stavu.

Slovesa spadající do *continuation of condition* označují pokračování nějakého dříve existujícího stavu; Sorace (2000: 867) uvádí příklady sloves jako *zůstat* nebo *přežít*.

Ačkoli jsou méně dynamická než předchozí skupina, i tak implicitně vyjadřují určitou změnu, která ovlivňuje stav. Tato slovesa totiž mají schopnost vyjádřit negaci změny, například u slovesa *zůstat* implikuje 'neodejít' (Sorace 2000: 867). Skupina *continuation of condition* má tendenci si vybírat pomocné sloveso *essere*, alternace není ojedinělá, nicméně je většina z nich nestandardní. Sorace přidává příklad:

„A) *Ancora una volta sono / ?ho rimasto solo.*

B) *La guerra è / ?ha durato a lungo.*

C) *Il presidente è / ha durato in carica due anni*“ (Sorace 2000: 867).

K příkladu C Sorace dodává, že jsou slovesa v této skupině citlivá na agentnost podmětu. U agentního subjektu je volba *avere* přijatelnější.

Tato skupina sloves je na žebříčku v ASH pojmenována jako *continuation of pre-existing state* (Sorace 2000: 867–878).

4.4 Existence of state verbs

Skupina stavových sloves (Sorace 2000: 869–870), ve které verba vyjadřují určitý stav (*být, existovat*), psychický nebo abstraktní stav (*vypadat*) nebo pozici (*sedět, ležet*). U těchto sloves není příčina jak vnější, tak vnitřní a jejich sémantika nevyjadřuje ani žádnou změnu. Na žebříčku ASH zastávají pozici nejvariabilnější skupiny v rámci selekce pomocného slovesa. Ve výběru sice většinou preferují *essere*, ale rozhodnutí rodilých mluvčích značně kolísá.

„A) *I dinosauri sono esistiti / ?? hanno esistito 65 milioni di anni fa.*

B) *La commedia è sembrata / ?? ha sembrato interessante a tutti.*

C) *La vita ha appartenuto solo a me.*

D) *Il cibo è / ha scarseggiato tra i terremotati*“ (Sorace 2000: 869).

Sorace (2000: 870) shrnuje dosavadní skupiny v rámci žebříčku ASH, v němž je jejich postavení vyjádřeno nejen mírou aspektové stránky (od telických po statická). Čím více je skupina sloves na žebříčku ASH blíže ke statickým slovesům, tím více vyznačuje variabilitu ve výběru pomocného slovesa. Nyní budou přiblíženy kategorie s nejnižší

proměnlivostí preference k *avere*, až po tu nejvyšší, která je nejbližší ke skupině *Existence of state verbs*, tedy *Uncontrolled process*.

4.5 Controlled, nonmotional, unaffecting processes

Controlled, nonmotional, unaffecting processes (Kontrolované, nepohybové a nekontrolované děje) je poslední skupinou na žebříčku ASH (Sorace 2000: 874). Tato skupina zahrnuje slovesa, která vyjadřují agentní děje, které neoznačují pohyb a zároveň tyto procesy podmět záměrně neovlivňuje (*pracovat, hrát si*). Tato verba upřednostňují při volbě *avere* (příklad 1).

Slovesa jsou ve svém primárním významu agentní, ale dokážou mít neagentní podmět, ačkoliv tento fakt nemá vliv na klasickou selekci pomocného slovesa, někteří rodilí mluvčí v tomto případě nepovažují *essere* za nepřipustnou volbu (příklad 2).

„1) *I colleghi hanno chiaccherato tutto il pomeriggio.*

2) *Il cibo inviato dall'ONU ha funzionato / ?è funzionato solo come palliativo*“ (Sorace 2000: 874).

Slovesa nejsou ve výběru pomocného slovesa ovlivněna teličností, v tomto případě připojením příslovečného určení času limitující dobu trvání.

„*I poliziotti hanno lavorato fino all'alba*“ (Sorace 2000: 874).

4.6 Controlled, affecting processes

Tato skupina „kontrolovaných, ovlivněných dějů“ (Sorace 2000: 874–875) zahrnuje slovesa, která vyjadřují dobrovolnou činnost implikující trvalou změnu stavu podmětu, zahrnují slovesa jako *abdicare, aderire, cedere, trionfare*. Verba mají společnou silnou agentnost a primárně vyjadřují následnou abstraktní změnu stavu, která je považována více jako důsledek než jako telický konec daného stavu.

Některá z těchto sloves mohou být i ve spojení s neživotným podmětem. V takovém případě je zde akceptována volba *essere*. V opačném případě je preferované pomocné sloveso *avere*.

„1) *Maria ha / *è ceduta alle tue insistenze.*

2) *Il pavimento ha / ?è ceduto all'improvviso*“ (Sorace 2000: 875).

4.7 Controlled, motional processes

Pohybová slovesa v této skupině s názvem překládaným jako „kontrolované pohybové děje“ (Sorace 2000: 875–877) mají více zainteresovaný podmět, na rozdíl od *nonmotional processes*, který je často úmyslným iniciátorem události a zároveň proživatelem nepřímé změny místa označeném slovesem.

Slovesa si standardně vybírají *avere*, ale rodilí mluvčí jsou v tomto výběru méně utvrzeni, než je tomu u předchozí zmíněné skupiny.

Dále jsou zde některá slovesa velmi citlivá na prvky, které ovlivňují telicitu přísudku (například sloveso *correre*), a na agentnost. Pokud agentnost ve svém smyslu postrádají, preferované pomocné sloveso je *essere* (příklad 6). Jako poslední je rozhodující i faktor, jestli je děj úmyslně řízen podmětem či nikoli (příklad 7) – a pokud řízen je, preferováno je v takovém případě *avere*.

„1) *Gli atleti svedesi hanno corso / ?sono corsi alle Olimpiadi.*

2) *Maria ha corso / è corsa velocemente.*

3) *Maria è corsa / *ha corso in farmacia.*

4) *Paola ha nuotato / *è nuotata con perfetto stile.*

5) *Paola ha nuotato / *è nuotata a riva.*

6) *È corsa / ?ha corso voce che Maria si sposa.*

È saltato fuori / ?ha saltato fuori che i magistrati erano corrotti.

7) *Il pilota ha / ?è atterrato sulla pista di emergenza.*

L'aereo è / ?ha atterrato sulla pista di emergenza“ (Sorace 2000: 875–876).

V závěru u této skupiny Sorace (2000: 877) shrnuje, že v porovnání s nepohybovými slovesy z předchozí kategorie jsou tato verba více proměnlivá ve výběru pomocného slovesa, a to z důvodu své citlivosti na aspektové a syntaktické změny přísudku.

4.8 Uncontrolled processes

V překladu „nekontrolované děje“ (Sorace 2000: 877–879) je poslední, zde ještě nepopsanou kategorií, která v žebříčku ASH zastává třetí pozici od konce a měla by tedy podle zmíněné teorie být velmi variabilní. Skupina zahrnuje slovesa označující různé typy procesu: nekontrolovaný děj, mimovolný pohyb těla, vyzařování nebo vypouštění světla, zvuku, vůně nebo substance. Jejich společným rysem je neúmyslnost ze strany podmětu. Do této skupiny můžeme také zařadit povětrnostní slovesa.

Všeobecně tato slovesa denotují statické, nedynamické aktivity, které vyžadují nízký stupeň záměrnosti k jejich uskutečnění, a podmět je v takových případech zároveň trpítelem. Tato slovesa jsou citlivá na životnost podmětu. Některá z nich mohou mít podmět jak životný, tak neživotný; pokud je takový podmět zároveň agentem, je preferováno pomocné sloveso *avere*:

„1) *La fede religiosa ha tentennato / ??è tentennata anche nei più forti.*

2) *Paolo ha tentennato / *è tentennato a lungo prima di decidersi*“ (Sorace 2000: 877).

Dalším důkazem na vliv agentnosti na výběr pomocného slovesa jsou slovesa označující nedobrovolné tělesné funkce nebo reakce (*kašel, pot, kýchání, zvracení*), která mají standardně životný, neagentní subjekt a tíhnou ve výběru k pomocnému slovesu *avere*. Přidáme-li k takovému verbu slovo „*apposta*“ již změním agentnost podmětu, a tím se dále jednoznačně se preferuje sloveso *avere*:

„3) *Mario ha / *è tossito.*

4) *Mario ha tossito apposta per attirare l'attenzione*“ (Sorace 2000: 877).

U emisních sloves, tedy u sloves, která něco vypouštějí nebo vyzařují, je výběr pomocného slovesa velmi kolísavý. Tato slovesa povětšinou mají neživotný subjekt a nejnižší stupeň agentnosti.

„5) *Il telefono ha / è squillato.*

6) *L'eco ha / è risuonato nella caverna.*

7) *Il tuono ha / è rimbombato.*

8) *La campana ha / ??è rintoccata*“ (Sorace 2000: 877–878).

Dále povětrnostní slovesa v mnoha (ale ne zcela ve všech) kontextech vykazují volný výběr mezi *avere* a *essere*. Jsou zde nicméně různá omezení. Například musí být zvoleno pomocné sloveso *essere*, pokud je ve větě vyjádřena teličnost v rámci změny místa, jako například ve větě udávající nějaký směr (příklad 10.). Dále je jen malá podskupina povětrnostních sloves, která si volně vybírají mezi jedním a druhým pomocným slovesem. Pokud je ve větě absence zmíněného prvku, který udává směr, v takovém případě slovesa dávají přednost *avere* a jen malá hrstka sloves si pak volí *essere* (příklad 11.). Slovesa v příkladě 11., tedy *lampeggiare* a *tuonare*, mohou označovat i změnu místa dané substance (zvuku nebo světla), při této interpretaci je akceptovatelná volba *essere* (příklad 12.).

„9) *Ieri ha / è piovuto / nevicato / gradinato tutto il giorno.*

10) *Mi è / *ha piovuto sulla testa.*

11) *Ha / ?è tuonato molto durante il temporale.*

Ha / ?è lampeggiato all'improvviso.

12) *?Ci è tuonato / lampeggiato sopra“ (Sorace 2000: 878).*

5 Slovesné třídy s různou selekcí pomocného slovesa

V předchozích kapitolách byly uvedeny standardní klasifikace sloves s pomocným slovesem *essere* nebo *avere*. Na to bylo navázáno dvěma klasifikacemi sloves podle sémantických tříd. V této kapitole bude zaměřeno na třídy sloves, která jsou ve svém výběru pomocného slovesa variabilní. Uvedená klasifikace je vytvořena autorkou Delií Bentley, která se zaměřuje na alternaci pomocného slovesa *avere* a *essere* u různých druhů sloves, rozdělených převážně podle sémantických tříd. V následujících subkapitolách bude parafrázováno dílo s názvem *Split intransitivity in Italian* právě od zmiňované autorky Bentley.

5.1 Klasifikace podle Delie Bentley

Delia Bentley (2006: 41) se ve své knize zabývá alternací pomocného slovesa *avere* a *essere* u různých skupin sloves roztržděných podle sémantického významu. U těchto skupin Bentley popisuje nejen možnost využití obou pomocných sloves, ale i preferenci daných verb k jednomu z právě zmíněných sloves *avere* nebo *essere*. Tyto kategorie Bentley rozlišuje celkem čtyři:

1. *Controlled motional processes (correre).*
2. *Change of state (seccare).*
3. *Punctual events with no resultant state (squillare).*
4. *States which can also be construed as activities or accomplishments (vivere, convenire).*

Tyto čtyři třídy Bentley klasifikovala na základě sémantických shod a na základě studie od Zena Vendlera, který – jak bylo popsáno v kapitole 3.1 – rozlišuje povahy slovesného děje na *states*, *activities*, *accomplishments* a *achievements*.

Slovesa mohou náležet do více než jedné skupiny, volba je ovlivněna konkrétním významem daného spojení.

5.2 Controlled motional processes

U první skupiny *controlled motional processes*, tedy kontrolovaných pohybových dějů, jsou podle Bentley (2006: 42–47) již dobře známá a vysvětlená pravidla.

Některá z nich popisuje na příkladu dvou vět, které se na první pohled zdají identické, ale jejichž sémantický význam je odlišný:

„A) *Il bimbo ha saltato sul letto*,

B) *Il bimbo è saltato sul letto*“ (Bentley 2006: 42).

neboli v překladu A) dítě skákalo na posteli / B) dítě skočilo na postel. Rozdílů podle Bentley je v těchto větách hned několik.

U věty A) je použito pomocné sloveso *avere* a povaha slovesného děje je zde Bentley popsána jako *activities*, tedy bez teličnosti a vnitřní časové hranice.

U příkladu B) je užito slovesa *essere* a Bentley v tomto případě hovoří o *active accomplishments*, které obvykle denotují pohyb s určitým dosažením cíle nebo jeho vytvořením či zánikem (Bentley 2006: 21).

U obou případů je použito předložkové vazby – *sul letto*. Ve větě, kde je použito pomocné sloveso *avere* – tedy v příkladu A) – lze danou předložkovou vazbu vynechat, aniž bychom ovlivnili gramatičnost celku a celkový význam. Ve druhém příkladu, tedy s *essere*, ovšem tuto předložkovou vazbu vynechat nemůžeme. Pokud bychom tuto vazbu vynechali, věta by nebyla gramaticky správná.

Tento jev vysvětluje Bentley na dalším příkladu dvou vět:

a. „*Che ha fatto Silvia? Ha corso (alle Olimpiadi)*.

b. *Che ha fatto Silvia? È corsa *(a casa)*“ (Bentley 2006: 42).

Bentley vysvětluje, že u příkladu B), kde je užito pomocného slovesa *essere*, opět nelze vynechat předložkovou vazbu *a casa*, jelikož se v tomto případě jedná o *argument-adjunct preposition*, tedy prvek, který je nezbytný pro úplný sémantický význam slovesa a který má rovněž vliv na Aktionsart (povahu slovesného děje). Dále Bentley doplňuje, že sloveso *correre* spadá do skupiny *active accomplishments*, pokud

je doprovázeno příslovci, které indikují určité prostorové dosažení cíle nebo nějakého směru. Jako příklad uvádí příslovce: *via, su, giù*.

„*Silvia è corsa su in un minuto*“ (Bentley 2006: 43).

Podle těchto příkladů by tedy mělo platit, že pokud je povaha slovesného děje řazena do kategorie *active accomplishments*, mělo by být použito pomocné sloveso *essere*.

Bentley mimo jiné upozorňuje na fakt, že pro variabilitu není faktor životnosti ani agentnosti primární. Toto tvrzení ukazuje na příkladu dvou vět, ve kterých figuruje sloveso *volare*:

C) „*Il fucile era volato via in un angolo*.“

D) *Quest'aereo ha volato per ore*“ (Bentley 2006: 44).

U obou příkladů se nevyskytuje agent a nejsou ani životné. Ve větě C) má sloveso *volare* povahu slovesného děje *active-accomplishments*, protože se pojí s příslovečným určením místa *via*, které znázorňuje určitou hranici v prostoru. U věty v příkladu D) žádné příslovce místa není, sloveso je v tomto případě označeno pouze za *activities*.

V závěru Bentley shrnuje, že pomocné sloveso *essere* si slovesa v této skupině, tedy *controlled motional processes*, vybírají tehdy, pokud kontext věty vyznačuje teličnost, tedy nějaký cíl či vnitřní hranici děje. Pokud tomu tak není, slovesa si zpravidla volí pomocné sloveso *avere*.

5.3 Change of state

Druhá skupina sloves s názvem *change of state*, tedy změna stavu, podle Bentley (2006: 47–49) také jeví známky variability ve výběru pomocného verba, ačkoli o tomto jevu italské slovníky neuvádí žádnou zmínku. Píše, že například slovník Sabatini Coletti pro veškerá slovesa v této skupině doporučuje volbu pomocného slovesa *essere*. Bentley nicméně na různých příkladech popisuje, že rodilí mluvčí považují variantu s pomocným slovesem *avere* jako přijatelnou. V příkladech:

A) „*La legna (si) è bruciata (in un'ora)*.“

B) *La legna ha bruciato ?? (per un'ora)*“ (Bentley 2006: 48).

Podle rodilých mluvčích je u příkladu B) akceptovatelné užití pomocného slovesa *avere*. Bentley píše, že je to zejména proto, že je užito příslovečného určení času s odkazem na dobu trvání. V kontextech, kde je přítomný vnější iniciátor, je preference k volbě pomocného slovesa *essere* zeslabena, pro rodilé mluvčí je v takových případech volba *avere* možná. Nejedná se ale o pravidlo, u některých sloves není spojení s *avere* akceptováno.

Bentley v rámci sloves *change of state* píše o skupině sloves označované jako *gradual-completion verbs*, kterou popisuje jako skupinu deadjektivních sloves, která vyjadřují postupné přiblížení k cíli nebo dosažení mezistupně před následným dovršením cíle. Převážná většina deadjektivních sloves je tvořena adjektivem a prefixem. Díky této kombinaci má sloveso inchoativní neboli počáteční význam. Bentley popisuje, jaká slovesa do této skupiny mohou patřit, a pomocí různých testů bylo také následně zjištěno, že se jedná o ta, která mohou být ve spojení s příslovečným určením *di parecchio* a *sensibilmente*. Jako příklad uvádí: *dimagrire, ingrassare, invecchiare, ringiovanire, imbruttire, rimpicciolire di parecchio / sensibilmente*. Tato slovesa se pak pojí s pomocným slovesem *essere* a podle rodilých mluvčích se u nich nevyskytují známky variability.

Bentley na závěr uvádí, že hodnocení rodilých mluvčích je ovlivněno kontextem, ale zároveň nemůže jasně popsat, jak je možné, že určité skupiny sloves, které spadají do skupiny *change of state verbs*, na kontext náchylné nejsou.

5.4 Punctual events with no resultant state

Do této skupiny Bentley (2006: 51–52) zařadila slovesa, která jsou označovaná jako semelfaktivní neboli slovesa okamžitá. Ta podle ní označují jednorázový průběh děje bez nějakého výsledného stavu. To prý dokazuje i fakt, že se tato slovesa mohou pojit s příslovečným určením *una volta* – „*il faro ha lampeggiato una volta*“ (Bentley 2006: 52).

U této skupiny sloves, pokud jsou ve spojení s příslovečným určením času trvání, je možnost iterativní interpretace, která opět dokazuje již zmíněnou absenci nějakého výsledného stavu: „*il faro ha lampeggiato per dieci minuti*“ (Bentley 2006: 52).

Slovesa, která do této skupiny spadají, jsou například: *brillare, lampeggiare, oscillare, squillare, suonare*.

Bentley píše, že slovník Sabatini Coletti doporučuje pro tato slovesa užití pomocného slovesa *avere*. Výjimkou jsou pouze dvě slovesa – *squillare* a *suonare*, která akceptují užití jak *avere*, tak *essere*. Volba *avere* nebo *essere* je v tomto případě velmi ovlivněna aktuálním členěním větným. *Essere* je vyžadováno ve větách s příznakovým slovosledem *sentence-focus* (příklad B). Tato konstrukce se vyznačuje postverbálním postavením podmětu, do kterého je obvykle dosazován předmět přímý. Focus je v tomto případě celou větou.

„A) *Il telefono ha / è squillato alle otto.*

B) *Che è successo?*

*È squillato / *Ha squillato il telefono*“ (Bentley 2006: 52).

5.5 States which can also be construed as activities or accomplishments

Slovesa s názvem v překladu „stavová verba, která mohou být interpretována jako activities nebo accomplishments“ v této poslední skupině jsou, jak uvádí Bentley, ovlivňována polysémií. Ta má následně vliv na alternaci pomocného slovesa *avere* a *essere*.

Jako příklad uvádí sloveso *vivere*, které v různých kontextech mění povahu slovesného děje. To je patrné v příkladech uvedených níže, ve kterých sloveso *vivere* disponuje povahou *states*, ale i *activities*. Sloveso *vivere* má v příkladě A) ekvivalent v českém slovese „žít“, ale v příkladě B) znamená „zažít“:

I miei zii sono vissuti cent'anni.

(?) *I miei zii hanno vissuto cent'anni.*

I miei zii hanno vissuto qui per tre anni.

(?) *I miei zii sono vissuti qui per tre anni*“ (Bentley 2006: 54).

Bentley k těmto příkladům doplňuje, že volba pomocného slovesa *avere* i *essere* je ve všech variantách správná. Nicméně kontext u příkladu A) podle ní více vybízí pro volbu *essere* a u příkladu B) pak *avere*.

Více variant, než sloveso *vivere* nabízí například sloveso *convenire*. To v různých kontextech, jak píše Bentley (2006: 54), vykazuje tři různé povahy slovesného děje. Toto sloveso může mít podobu v českém „být vhodný“ a spadat tak do kategorie *state*; „sejít se“ – a být ve skupině *accomplishments*; nebo „dohodnout se“ – a řadit se tak do skupiny *active accomplishments*.

Alternaci *avere* a *essere* u této skupiny polysémních sloves ovlivňuje také počet doplňujících lexikálních entit, které se na sloveso vážou, a mají tak vliv na výsledný Aktionsart.

V závěru Bentley (2006: 54) shrnuje, že alternace pomocného slovesa *essere* a *avere* je závislá právě na již zmíněné povaze slovesného děje, a to u všech čtyřech skupin.

Kapitolu doplňuje ještě zmínkou o atmosférických slovesech, která si mohou volit *avere* i *essere*, podle Bentley, zcela libovolně. Zároveň ale doplňuje informaci od autorů Maidena a Robustelliho, kteří upozorňují na tendenci pomocného slovesa *avere* si volit kontext vyjadřující aktivitu: „*Ha piovuto tutta la notte*“ (Bentley 2006: 55); zatímco *essere* by se mělo soustředit na určitý stav, který je výsledkem atmosférické události: „*Oggi è piovuto*“ (Bentley 2006: 55).

6 Korpusová analýza vybraných sloves

V této části diplomové práce se zaměříme na praktickou část teorií, které byly uvedeny v předchozích kapitolách.

Bude vybrán vzorek variabilních sloves na základě žebříčku ASH. Tato slovesa budou následně porovnána v rámci italských korpusů ItWac a CORIS.

Tato metoda byla zvolena díky své reprezentantnosti mluvené i knižní podoby italského jazyka. Výše uvedené korpusy byly zvoleny na základě své velikosti.

Italský korpus ItWac obsahuje 1 909 826 324 pozic a řadí se tak mezi veliké korpusy. Jeho výhodou je vysoká míra vyobrazení italského jazyka v praxi. Nicméně vzhledem k jeho velikosti a obsahu textů jak z knih, tak internetových stránek, se v něm vyskytují i agramatická spojení či tvary.

Naopak korpus CORIS/CODIS se se svým celkovým počtem slov okolo 130 miliony řadí mezi menší korpusy. Člení se na synchronní a diachronní korpus. V této práci bude využit pouze korpus CORIS, který je synchronní a který je každé tři roky aktualizován, aby tak mohl lépe reprezentovat současnou italštinu. Vzhledem k jeho velikosti je nižší pravděpodobnost nalezení slov a slovních spojení s nízkou frekvencí. Rovněž by se měly eliminovat gramatické chyby a překlipy, na které jsou větší korpusy bohaté.

Následující výběr sloves je rozdělen do skupin podle žebříčku ASH. Pronominální slovesa zde nebudou uvedena, vzhledem k jejich neměnné selekci pomocného slovesa *essere*. Pro obdržení sloves v korpusu ItWac byl při užití vzorce `[lemma="essere|avere"]{0,1}[tag="VER:ppast]` získán frekvenční seznam všech sloves ve spojení s pomocným slovesem *avere* nebo *essere*. Z těchto výskytů byla vyňata ta verba, která byla v trpném rodě a která by tak v tomto případě ovlivňovala celkovou frekvenci pomocného slovesa *essere*. Toho bylo dosaženo užitím druhého vzorce `[lemma="venire"]{0,1}[tag="VER:ppast"]`, díky kterému byl získán seznam všech sloves ve spojení s *venire*, které v takovém případě indikuje pasivum.

Při spojení tohoto seznamu a předchozího listu s výskytů všech sloves ve složeném čase s pomocnými slovesy *essere* a *avere* byl získán seznam nový, již okleštěný o slovesa v trpném rodě.

Vzhledem k rozdílným celkovým výskytům u každého slovesa a výskytu chyb, byla zvolena pouze ta verba, která měla pod jedno, nebo jedno procento ve spojení s *venire* v porovnání s výskyty s pomocnými slovesy *essere* a *avere*. Slovesa s vyšším než jedním procentem z počtu spojení s *venire* tak byla vyřazena z důvodu možnosti utvoření trpného rodu a ovlivnění výskytů u pomocného slovesa *essere*.

V tomto seznamu se ovšem vyskytují i ta slovesa, která vykazují gramatické chyby, tedy překlepy, chybně zařazené slovní druhy a dále slovesa, která mají velmi nízkou frekvenci vzhledem k celkovému počtu výskytů všech slov v korpusu ItWac. Na taková slovesa nebude brán zřetel.

Následně budou verba rozřazena do skupin podle autorky Sorace, ve kterých budou jejich výskyty konfrontovány s její teorií a s teoriemi od Bentley, společně s výsledky z korpusu CORIS.

Bližší zaměření bude převážně jen na ta slovesa, která vykazují variabilitu v selekci pomocného slovesa.

6.1 Change of location

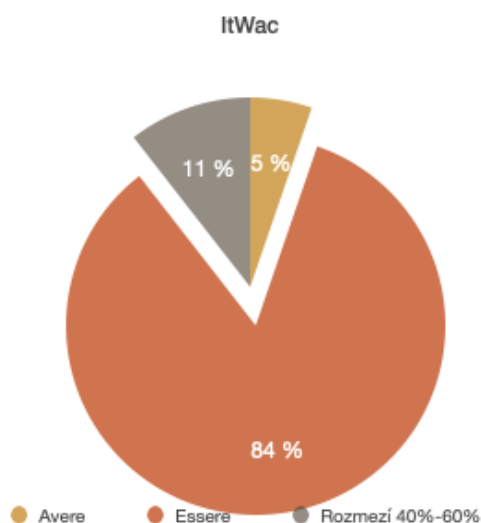
První skupina sloves na žebříčku ASH od Antonelly Sorace je *change of location*. Jak bylo již uvedeno v kapitole 4.1, tato slovesa vyjadřují změnu místa. Slovesa jsou vyselektována z frekvenčního seznamu korpusu ItWac a vybrána podle slovníku tak, aby se ve svých sémantických rysech shodovala s podmínkami této skupiny. Tyto predikáty by si, podle teorie Sorace a Bentley, měly volit pouze či převážně pomocné sloveso *essere* a jako jedna ze skupin by měla být nejméně variabilní.

Do této kategorie byla vybrána slovesa:

- *accorrere, andare, arrivare, balzare, cadere, emigrare, entrare, fuggire, immigrare, indietreggiare, partire, salire, sbandare, scendere, scivolare, sgorgare, uscire, venire, voltare.*

Z celkových 19 jich 18 preferovalo *essere*. Pouze sloveso *sbandare* upřednostnilo *avere*. *Indietreggiare* a *voltare* sice dala přednost *essere* před *avere*, nicméně rozdíl ve výskytech mezi těmito dvěma pomocnými slovesy byl velmi malý. Sloveso *indietreggiare* zvolilo z 55 % *essere* a *voltare* z 50,5 %.

Graf 1: Procentuální porovnání výskytu v korpusu ItWac pro skupinu *Change of location*

Podle výsledků z korpusu ItWac (viz příloha) si za své pomocné sloveso *essere* tedy zvolilo 95 % predikátů z této skupiny.

Tyto výsledky potvrzují teorie ASH, ve které je tato skupina sloves, tedy *Change of location* řazena na první místo, tedy na místo, které je nejméně variabilní ve výběru pomocného slovesa. Tato skupina si jak podle teorií Sorace, tak podle korpusů volí pomocné sloveso *essere*.

Ve výsledcích ovšem vidíme i vyšší výskyt spojení se slovesem *avere*. Tyto výskyty vykazují ta slovesa, která ve své sémantice zahrnují vícero významů, které ovšem svým výkladem nespádají do skupiny *Change of location*. Výsledky jsou v tomto případě ovlivněny.

Například sloveso *voltare* má ve spojení se slovesem *avere* podle korpusu ItWac 1 048 výskytů a ve spojení s *essere* pak 1 071 výskytů. U tohoto slovesa najdeme význam jako „otočit“ či „obrátit, nasměrovat co, kam“ nebo „zahnout, odbočit, zabočit“. Pro lepší znázornění je zde uvedeno několik příkladů vyňatých z korpusu ItWac:

Avere:

- „*Poi ha voltato la testa verso di me.*“
- „... *i giapponesi hanno voltato le spalle al progetto.*“

Essere:

- „*il capo è voltato verso di destra...*
- ... *ho visto che tutti sono voltati verso questa parte...*“

Voltare má ale svůj protějšek u zvrtného slovesa *voltarsi*, které si vždy volí pomocné sloveso *essere*. To zapříčinilo navýšení celkového počtu výskytů právě u slovesa *essere*. Při užití vzorce [lemma="essere"][tag="ADV"]{0,2}[lemma="voltare"] vyšlo 1 059 výskytů.

Při odečtení výsledků se vzorcem [word="mi|ti|ci|vi|si"][lemma="essere"][tag="ADV"]{0,2}[lemma="voltare"] od předchozího počtu 1 059 vyšel výsledek 375 výskytů. V porovnání s počtem spojení s *avere* bylo zjištěno, že *avere* bylo zvoleno slovesem *voltare* ze 73 %, zbylých 27 % si tak vybralo pomocné sloveso *essere*.

V internetovém slovníku¹⁴ je uvedeno, že sloveso *voltare* se považuje za tranzitivní, ale i za intransitivní. Záleží na zvoleném významu. Tento slovník společně se slovníkem¹⁵ z internetové stránky Treccani se shodují v oblasti výběru pomocného slovesa. Ačkoliv má sloveso různé významy, doporučují u něho ve složených časech uvádět *avere*.

Sloveso *voltare* je uvedeno v této skupině z důvodu jeho významu, a mělo by si tak volit za své pomocné sloveso *essere*, to ale bylo zvoleno z pouhých 27 %. Toto číslo zapříčinilo vícero významů, které dané sloveso vykazuje. Na příkladech uvedených výše je ovšem patrné, že *essere* bylo zvoleno v případech, kdy se svou sémantikou shodovalo s popisem této skupiny. *Essere* bylo zvoleno v případě, kdy byl význam intransitivní. U tranzitivní podoby bylo zvoleno *avere*. V korpusu CORIS byl poměr výsledků o polovinu nižší, tedy *avere* 210 a *essere* 110.

Bentley (kap. 5.2) k této skupině sloves doplňuje informaci, že volba mezi *avere* a *essere* je ovlivněna také použitím příslovečných určení.

Například u slovesa *volare*, které by bylo podle žebříčku ASH řazeno do skupiny *controlled processes (motional)*, je ve spojení s příslovcem *via* nebo *sopra*, zařazeno do skupiny *change of location*.

¹⁴ <https://dizionario.internazionale.it/parola/voltare>

¹⁵ <http://www.treccani.it/vocabolario/voltare/>

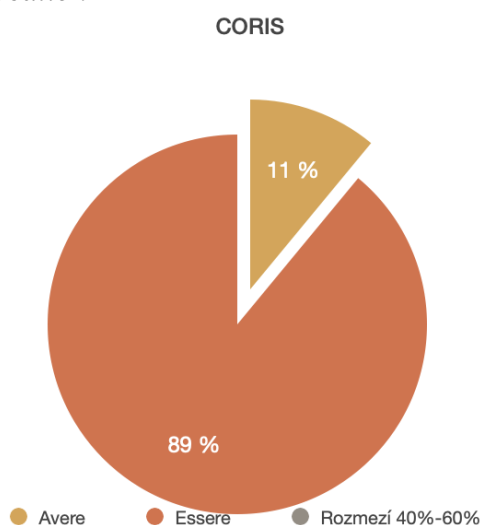
U takového příkladu byly použity vzorce [lemma="essere"][tag="ADV"]{0,2} [lemma"volare"][word="sopra|via"][lemma="avere"][tag="ADV"]{0,2}[lemma"volare"][word="sopra|via"].

Sloveso *volare* ve spojení s pomocným slovesem bez příslovečných určení *sopra* a *via* se v korpusu ItWac objevilo s *avere* 1 028 a *essere* 3 030. Při použití vzorců uvedených výše byly obdrženy výsledky pro *essere* 755 výskytů a pro *avere* pak pouhých 67 výskytů.

Ve spojení s těmito příslovečnými určeními se sloveso *volare* sémanticky dostává do kategorie *change of location*, a preferuje proto pomocné sloveso *essere*. Vysvětlení od Bentley, které je popsáno v předchozí kapitole, uvádí, že právě příslovečné určení v tomto spojení značí teličnost, která si v tomto případě vyžaduje pomocné sloveso *essere*. Dále se mění i povaha slovesného děje, z *activities* na *active accomplishments*. V internetovém slovníku Treccani¹⁶ se uvádí jako více frekventované pomocné sloveso *avere*, *essere* by pak mělo být preferováno slovesem *volare*, jakými jsou právě spojení s příslovečným určením místa, pohybu nebo různých upřesnění nebo metaforických přenesení.

Při vyhledávání v korpusu CORIS byl použit vzorec, vždy s obměnou pomocného slovesa či predikátu. Tento vzorec slouží pro vyhledávání výskytů slovesa *arrivare*: [pos=„V_ESSERE”] [pos=„ADV”]{0,1}[lemma=„arrivare”].

Graf 2: Procentuální porovnání výskytu v korpusu CORIS pro skupinu *Change of location*

¹⁶ <http://www.treccani.it/vocabolario/volare2/>

S použitím obdobného vzorce pro slovesa v této skupině bylo obdrženo procentuálně podobné výsledky jako v korpusu ItWac. *Essere* bylo zvoleno z 95 %, zbylých 5 % tak připadlo na sloveso *avere*. V rozmezí mezi 40 % a 60 % se nevyskytovala žádná slovesa.

Ačkoliv korpus CORIS má výrazně nižší celkovou kapacitu slov, než je tomu u korpusu ItWac, výsledky jsou velmi podobné. Vzhledem k nižší kapacitě se očekává, že by se v tomto korpusu mělo objevovat méně chyb než v korpusu ItWac.

V tabulce níže vidíme výsledky z korpusu CORIS:

Tabulka 6: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu *Change of location*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
Accorrere	0	16 902	Partire	4	4 782
Andare	36	24 786	Salire	0	3 173
Arrivare	0	18 552	Sbandare	63	14
Balzare	0	208	Scendere	33	3 931
Cadere	0	2 608	Scivolare	0	561
Emigrare	2	119	Sgorgare	0	29
Entrare	0	6 996	Uscire	0	6 494
Fuggire	4	739	Venire	0	14 065
Immigrare	0	15	Voltare	210	110 ¹⁷
Indietreggiare	0	28			

Výsledky jsou velmi podobné těm z korpusu ItWac. Sloveso *sbandare* je jediným, které si v korpusu zvolilo *avere*. *Sbandare* upřednostnilo *avere* celkem 366krát a *essere* pak 173krát.¹⁸ U tohoto slovesa, které má význam: „vybočit z dráhy, odklonit se z kurzu“ či „dostat smyk“, se doporučuje užití pomocného slovesa *avere*. Nicméně na internetové stránce Treccani se uvádí, že u tohoto slovesa je možné použít jak *essere*, tak *avere*.

¹⁷ U slovesa *voltare* byl výsledek 110 výskytů obdrženo po odečtení z celkových výskytů u slovesa *voltare* ve spojení se slovesem *essere*, tedy 389, s výskytů se zájmeny *mi*, *ti*, *ci*, *vi*, *si* a to nejprve se vzorcem včetně adverbia a poté bez něho: [word="mi|ti|ci|vi|si*"] [pos="V_ESSERE*"] [0,1] [lemma="voltare*"].

¹⁸ Také u slovesa *sbandare* je oponent ve zvrtném slovese *sbandarsi*. Proto celkový počet výskytů ve spojení s pomocným slovesem *essere*, tedy 204 byl poníženo o počet 31, který jsme získali vzorcem [word="mi|ti|ci|vi|si"] [lemma="essere"] [tag="ADV"] {0,2} [lemma="sbandare"].

Uvádí se v něm příklady jako:

„L'auto è sbandata di colpo.

La moto del nonno ha sbandato a destra.

La bicicletta ha sbandato ripetutamente.“¹⁹

K poslednímu příkladu je doplněna informace, že *sbandare* preferuje užití pomocného slovesa *avere* před *essere*, pokud je vyjádřena doba trvání děje. V tomto případě tuto funkci plní adverbium *ripetutamente*.

U slovesa *scendere*, které si s téměř 99 % upřednostnilo pomocné sloveso *essere*, není ani počet výskytů s *avere* zanedbatelný. Například v korpusu ItWac bylo *avere* zvoleno 251krát. Ve slovníku Treccani je dále popsáno jako sloveso, které může být jak tranzitivní, tak intransitivní. Pro tranzitivitu má toto sloveso význam „sejít, sjet po čem“ – a v takovém případě se nepojí s žádnou předložkou.

Avere:

„... una persona qualunque, che piano piano ha sceso tutti i gradini della degradazione...

... Antonella Clerici ha sceso per prima le scale...

Ho sceso milioni di scale dandoti il braccio...“

Essere:

„Napoleone sarà sceso da cavallo, magari per ristorarsi nella vicina osteria...

... dal 2002 al 2003 sono scesi tre nuovi Stati, Capo Verde, Gabon e Guinea.“

Ve výsledcích v korpusu ItWac byla převaha spojení s pomocným slovesem *avere* bez předložky. Pouhých 37 výskytů bylo utvořeno s předložkami, i přesto byla ale taková spojení v souladu s tranzitivitou a volila si pomocné sloveso *avere*. Podle teorie by pak takový výsledek měl znamenat, že je *avere* spojováno se slovesem *scendere* pouze v případě tranzitivního významu.

¹⁹ http://www.treccani.it/enciclopedia/sbandare-avere-o-essere_%28La-grammatica-italiana%29/

Výsledky z korpusů ItWac a CORIS potvrdily teorie Sorace a Bentley, zmíněné v předchozích kapitolách, ve kterých slovesa spadající do této skupiny, upřednostňují pomocné sloveso *essere*. Jejich výběr je povětšinou stabilní a nevykazuje, až na určitá slovesa, která zde byla uvedena, výkyvy.

6.2 Change of state

Slovesa této skupiny jsou v předchozí kapitole 4.2 definována jako ta, která vyjadřují změnu stavu. Tato změna bývá mnohdy neurčitá a v takových případech postrádá i vyjádření finálního cíle. Teličnost může být vyjádřena jako mezistupeň před jeho dosažením, který ale může a nemusí být dosažen. Teličnost tedy tato slovesa vyjadřovat mohou, ale jen v určité míře.

Do této kategorie byla vybrána slovesa, která splňovala výše uvedené sémantické rysy:

- *Accadere, affiorare, allibire, apparire, appassire, arrossire, arrugginire, avvenire, bacare, capitare, divampare, divenire, diventare, emergere, fiorire, impallidire, marcire, nascere, sbocciare, scomparire, sfiorire, sopravvenire, sparire, svanire.*

Výskyty těchto sloves v korpusech ItWac a CORIS potvrdily tvrzení Bentley a Sorace. Tedy že tato skupina sloves preferuje pomocné sloveso *essere* před *avere*. U všech těchto sloves markantně převládalo právě využití *essere*. Sloveso *avere* mělo, v porovnání s *essere*, velmi malé zastoupení. U každého ze sloves dosahovala četnost jeho výskytů vždy pouze pod 5 %.

V rámci této skupiny byl v minulé kapitole uvedený komentář od Bentley, která popisovala, že rodilí mluvčí neakceptují pomocné sloveso *avere* u těch sloves, jejichž děj je zapříčiněn vnějším iniciátorem.

V tabulce níže vidíme výsledky z korpusu CORIS. Tyto výsledky byly získány, vždy s obměnou pro dané sloveso, vzorcem již uvedeným v minulé kapitole, tedy: [pos="V_ESSERE"][pos="ADV"]{0,1}[lemma="accadere"].

Tabulka 7: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu *Change of state*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
Accadere	0	5 789	Diventare	7 ²⁰	15 456
Affiorare	0	88	Emergere	2	1 948
Allibire	0	26	Fiorire	2	105
Apparire	2	2 425	Impallidire	1	19
Appassire	3	60	Marcire	2	8
Arrossire	3	34	Nascere	2	9 557
Arrugginire	1	8	Sbocciare	0	57
Avvenire	0	5 128	Scomparire	0	2 217
Bacare	0	5	Sfiorire	0	2
Capitare	0 ²¹	2 415	Sopravvenire	0	34
Divampare	0	75	Sparire	0	1 608
Divenire	0	2 104	Svanire	0	225

Pro znázornění zde budou uvedeny příklady s kolokací daných spojení v korpusu CORIS:

„Spiegelman è divenuto famoso col suo formidabile Maus...

E ti era mai capitato di sentirti male...

... li portò a Kew Garden, il giardino botanico più famoso del mondo, a Londra, dove hanno fiorito.“

Vzhledem k jednoznačné převaze pomocného slovesa *essere* nebudou tato slovesa ve skupině blíže rozváděna.

²⁰ U slovesa *diventare* bylo celkových výskytů 14, nicméně 7 z nich bylo chybně zařazeno. Od celkového počtu tedy byl tento počet odečten, příklad: *la Marietta diventava una vera servetta da commedia*.

I u slovesa *avvenire* se vyskytují chyby, v tomto případě CORIS/CODIS zaměnil sloveso *avvenire* za podstatné jméno. Celkový počet byl tedy zredukován z 8 výskytů na 0.

²¹ Vzhledem k chybným výsledkům u slovesa *capitare*, které korpus CORIS/CODIS zaměnil za sloveso *capire*, muselo být ve spojení s pomocným slovesem *avere* použit vzorec [pos=“V_AVERE“] [pos=“ADV“]{0,1}[word=“capitato“]

6.3 Continuation of condition verbs

Třetí skupinou v pořadí v žebříčku ASH je skupina *continuation of condition verbs*. Slovesa, která do ní náležejí, jsou nedynamická. Vyjadřují totiž pokračování již dříve existujícího stavu, pro příklad byla v kapitole uvedena slovesa jako *zůstat, trvat, přežít*. Slovesa v této skupině, i přestože jsou označována za nedynamická, ve svém významu implikují již zmíněnou dynamickou změnu – tedy u příkladu *přežít* je to – *neumřít*. Tato skupina si volí pomocné sloveso *essere*, ačkoliv by zde alternace neměla být neobvyklá.

Ze seznamu sloves vyňatých z korpusu ItWac, který je uveden v příloze, bylo vybráno několik sloves vždy na základě jejich sémantického významu. Vzhledem k malému počtu těchto sloves jich bylo vybráno pouhých sedm, a to: *durare, persistere, restare, rimanere, scadere, sopravvivere, sostare*.

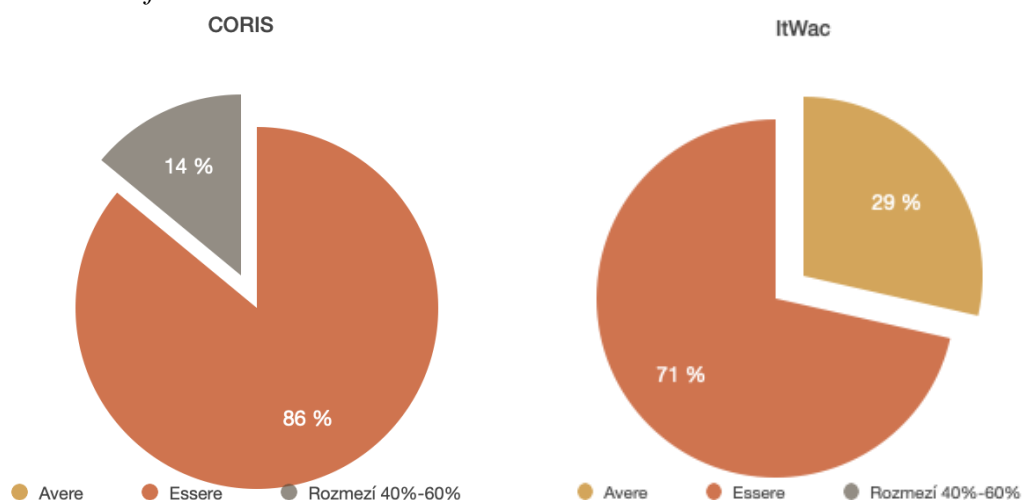
V tabulce níže vidíme výsledky korpusu CORIS při použití obdobných vzorců pro každé sloveso `[pos="V_AVERE"] [pos="ADV"] {0,1} [lemma="durare"]`²² vidíme jejich počet výskytů, jak ve spojení s pomocným verbem *avere*, tak s *essere*.

Tabulka 8: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu *Continuation of condition verbs*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
Durare	262	1 387	Scadere	0	429
Persistere	6	7	Sopravvivere	3	440
Restare	12	370	Sostare	36	1
Rimanere	9	17 688			

²² Počet výskytů v tabulce z korpusu CORIS/CODIS odpovídá datu 28. 3. 2020.

Graf 3: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu *Continuation of condition verbs*

Na grafech lze vidět procentuální rozložení preference k jednomu z pomocných sloves. Výsledky jsou téměř totožné, ovlivnilo je sloveso *persistere*, u kterého v korpusu ItWac převládlo *avere* a v CORIS byly jeho výskyty v rozhraní mezi 40–60 % s převahou jednoho výskytu pro sloveso *essere*. Dalším rozdílem bylo *sostare*, které upřednostnilo pomocné sloveso *avere*. Zbýlá verba zvolila s nadpoloviční většinou *essere*.

Sloveso *durare* se ve spojení s *avere* vyskytlo v korpusu ItWac celkem 4 974krát a v korpusu CORIS 262krát.

V internetovém slovníku Treccani²³ je sice toto sloveso řazeno mezi tranzitivní verba, nicméně s možností volby obou dvou pomocných sloves.

Při bližším prozkoumání výsledků v korpusu CORIS a vynětí výskytů, které byly chybně zařazeny, bylo zjištěno pouhých 9 výskytů s pomocným slovesem *avere*. V korpusu ItWac se celkový počet snížil na 124 výskytů, z nichž je několik uvedeno níže:

Avere:

A) „*Ho sempre durato molta fatica ad imprimere nella memoria...*”

B) ... *si sente viva per tutto il tempo che il mondo ha durato e durerà.*

²³ http://www.treccani.it/vocabolario/durare_%28Sinonimi-e-Contrari%29/

C) *L'illusione di una presidenza europea bipartisan ha durato poco...*

D) *... Praga, dove la metà della gente ti conoscono e dove tutta una muta di provocatori può essere concentrata. Eppure abbiamo durato anni e anni...*

E) *Alcuni dei fiori preferiti avevano durato a lungo dopo...*“

Essere:

F) *„Il commercio è durato per ben due anni dal 1993 al 1995.*

G) *É durato 39 minuti l'intervento di Riccardo Sarfatti...*

H) *Quanto è durato davvero?*“

U příkladu A) je sloveso *durare* použito jako tranzitivní sloveso s významem „vydržet, snést“ a v takovém případě vyžaduje pomocné sloveso *avere*.

U zbylých příkladů je sloveso *durare* intransitivní. Internetový slovník Treccani u tohoto slovesa uvádí možnost užití obou pomocných sloves, a to bez změny významu. Pro zvýraznění trvání daného děje však doporučuje užití *avere*. V kapitole 4.3 byl doplněn poznatek od Sorace, ve kterém zmiňuje roli agentnosti. U agentního slovesa je užití *avere* pro rodilé mluvčí přijatelnější. Možnost užití obou pomocných sloves je tedy u slovesa *durare* možná, nicméně sloveso *avere* zde není tak frekventované.

Další z vybraných sloves je sloveso *persistere*, u kterého v korpusu CORIS a ItWac převládly výskyty s pomocným slovesem *avere*. U pomocného slovesa *essere* se celkový počet výskytů snížil kvůli chybně vyskytujícím se tvarům adjektiva *persistente*, zaměněného za sloveso *persistere*, v korpusu CORIS byl celkový počet sedmi výskytů snížen na pouhých dva. V internetovém slovníku Treccani²⁴ k tomuto slovesu doporučuje užití pomocného slovesa *avere*.

Níže bude uvedeno několik příkladů užití slovesa *persistere* vyňatých z korpusu ItWac. Sloveso se objevuje ve spojení jak s pomocným slovesem *avere*, tak s *essere*:

Avere:

„Tuttavia lui, anche dopo il nostro discorso, ha persistito nella sua ostinazione...

²⁴ <http://www.treccani.it/vocabolario/persistere/>

Se non lo avesse fatto o avesse persistito nella condotta illegale, allora il Parlamento gli avrebbe potuto intimare le dimissioni... “

Essere:

„Nel dopoguerra è persistito l’atteggiamento antimassonico...

Tale caratteristica è persistita anche negli anni ‘80... “

Ve výskytech ve spojení s pomocným slovesem *essere* nebyl ani u jednoho z nich životný subjekt. Je tedy možné, že životnost zde hraje roli. Standardní volbou je nicméně *avere*.

U slovesa *restare*, po bližším nahlédnutí do kolokací výskytů v korpusech ItWac a CORIS, byl, vzhledem ke špatně klasifikovanému slovnímu tvaru, celkový počet spojení s pomocným slovesem *avere* snížen na pouhých pět výskytů. Toto sloveso zde tedy, vzhledem k jednoznačné převaze *essere*, nebude blíže rozváděno.

Sloveso *rimanere* podle výsledků z korpusů upřednostnilo pomocné sloveso *essere*. Spojení s *avere* mělo pod 60 výskytů. Níže budou uvedeny typové příklady vyňaté z korpusu ItWac.

Avere:

„Me sa che non hai rimasto molti crediti...

... che nonostante l’uscita del nuovo hanno rimasto il vecchio sul sito ganassa...

Dice che un suo collega l’hanno rimasto a terra proprio perché non aveva confermato.“

Essere:

„Dentro questa casa, è rimasto un piccolo altare vuoto.

... la quantità di amfetamine sequestrate in Europa è rimasta virtualmente invariata rispetto al 1993.

I genovesi sono rimasti a Genova.“

Z výše uvedených příkladů lze vidět odlišné chování slovesa *rimanere*, které má v takovém případě nejen svou intransitivní podobu, nýbrž i tranzitivní. Ve spojení s pomocným slovesem *essere* se *rimanere* chová jako intransitivní sloveso, které nemá předmět přímý. V takovém případě nese význam jako „zůstat, trvat, zbývat přežít, náležet“. Sloveso *rimanere* má ale i svou tranzitivní podobu, kterou lze vidět u příkladů ve spojení s pomocným slovesem *avere*. V takovém případě nese podobný význam „nechat“. Nicméně ve spojení s *avere* mělo sloveso *rimanere* v korpusech pouze pod šedesát výskytů a v porovnání s počtem výskytů s pomocným slovesem *essere* se tedy nejspíš jedná o dialektovou podobu slovesa *rimanere*.

Podobný počet ve spojení s pomocným slovesem *avere* mělo i sloveso *scadere*, tedy 50 výskytů pro korpus ItWac. Po bližším prozkoumání těchto výsledků a vyřazení chybných zařazení byl výskyt snížen na pouhé dva výskyty, a proto toto sloveso zde nebude blíže rozváděno.

Jako předchozí slovesa, i *sopravvivere* mělo podobný počet výskytů v korpusu ItWac ve spojení s *avere*, a to 55 výskytů oproti *essere* s počtem 4 467.

Avere:

„Ci raccontano come hanno sopravvissuto alla furia dell’acqua.

... questi Meme religiosi non hanno sopravvissuto per secoli perché sono veri...

... nessun rimpianto, tra gioie e dolori ho sopravvissuto, e questa canzone me lo ha ricordato.“

Essere:

„La sua opinione era che i selvaggi non fossero sopravvissuti alla tempesta...

... patrimonio culturale di questa gente qui è sopravvissuto sino ai primi anni...“

Sloveso *sopravvivere* je klasifikováno jako intransitivní sloveso a je u něj doporučováno užití slovesa *essere*. Intransitivitu potvrdily i výskyty s kolokacemi v korpusu, u kterých ve spojení se slovesem *sopravvivere* nebyl nalezen předmět přímý, jako tomu bylo u slovesa *rimanere*. Nebyly přítomny ani výrazné specifikace, které by rozlišovaly užití pomocného slovesa *avere* od *essere*. *Sopravvivere* je příbuzné slovesu *vivere*, u kterého převládá užití *avere* nad *essere*. Je tedy možné, že počet

výskytů *avere* u verba *sopravvivere* je ovlivněn právě volbou pomocného slovesa u *vivere*.

Posledním slovesem v této skupině je sloveso *sostare*, u kterého podle výskytů z korpusů byla téměř naprostá převaha pomocného slovesa *avere*, kolokací ve spojení s *essere* byl velmi nízký počet, a proto se zde toto sloveso nebude blíže uvádět.

6.4 Existence of state verbs

Další skupinou v žebříčku ASH je skupina sloves s názvem *existence of state verbs*. Jak už bylo popsáno v kapitole 4.4, tato slovesa jsou schopna vyjádřit určitý stav – abstraktní nebo psychický – či nějakou pozici. Jejich význam nevyjadřuje žádnou změnu.

Umístění na žebříčku ASH ukazuje, že se tato skupina řadí mezi ty velmi variabilní. Ačkoliv slovesa preferují pomocné sloveso *essere*, rodilí mluvčí v těchto spojeních často použijí i *avere*.

Ze seznamu sloves z korpusu ItWac byla vybrána tato slovesa:

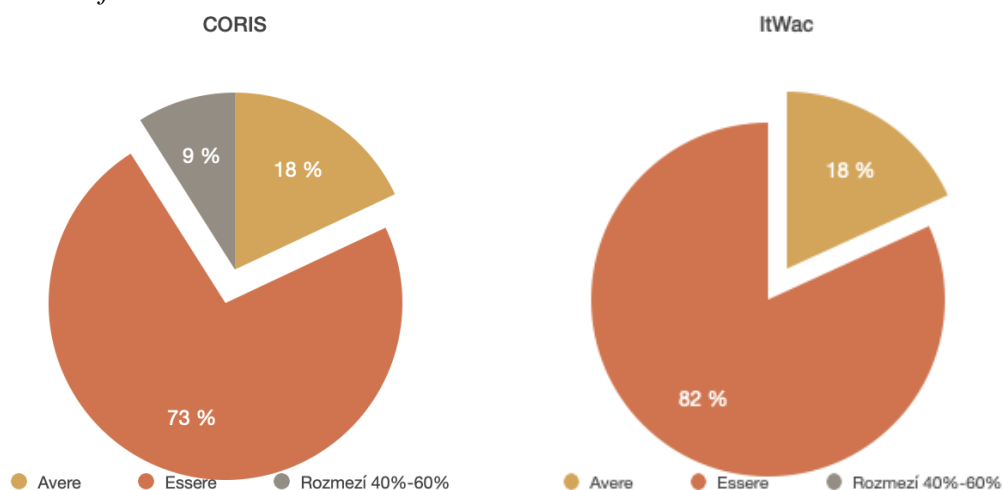
- *amare, assomigliare, avere, coesistere, credere, detestare, esistere, parere, piacere, possedere, sapere, sedere, sembrare, sentire, spiacere, sussistere, vedere, volere.*

Níže je uvedena tabulka s výsledky z korpusu CORIS. Tak jako v předchozích kapitolách, byl i zde použit vzorec: [pos=„V_ESSERE“][pos=„ADV“]{0,1} [lemma=„credere“].

Tabulka 9: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu *Existence of state verbs*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
Assomigliare	3	2	Piacere	109	2 255
Coesistere	1	7	Sedere	15	3 540
Credere	2237	301	Sembrare	22	2 413
Esistere	7	862	Spiacere	0	48
Parere	21	1 357	Sussistere	1	15

Graf 4: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu *Existence of state verbs*

Výsledky z korpusu ItWac a CORIS dokazují tvrzení Sorace, tedy že tato skupina patří k těm více variabilním.

Pouze u sloves *credere* a *detestare* převládlo pomocné sloveso *avere* nad *essere*, nicméně *essere* v těchto případech mělo také vyšší počet výskytů. Zbylá slovesa upřednostnila pomocné sloveso *essere*, pouze u sloves *piacere* a *sedere* byl výskyt *avere* vyšší než 100. Bentley uvádí názor popsany v kapitole 5.5, že variabilita u těchto sloves souvisí také s polysémií a teličností.

Slovníky u slovesa *credere* uvádí jako jeho pomocné sloveso *avere*, nicméně byl u tohoto slovesa byl zjištěn vyšší výskyt *essere* jak v korpusu ItWac, tak v CORIS. Do výsledků v korpusu ItWac ve spojení s *essere* byly zařazeny i různé podoby slovesa jako *credersi*, *credo*, *credente* nebo přímo infinitiv *credere*, které ovlivnily celkový počet. Jejich odstraněním byly obdrženy příklady jako:

Essere:

„Hess all'arrivo in Inghilterra, fu catturato, non fu creduto, fu incarcerato...

... la loro violenza di distruzione contro quanto era creduto più vulnerabile.

... possano aver impiegato a formarsi più tempo di quanto si è sempre creduto.“

Avere:

„Nessuno gli aveva creduto ed era stato costretto a lasciare l'esercito...

Sapete quante persone hanno creduto in questo miracolo?

Lo aveva creduto cambiato.

Ho creduto di vedere una donna di carne e sangue.“

V příkladech ve spojení s pomocným slovesem *essere* je charakter celého spojení jiný, než je tomu u slovesa *avere*. V tomto případě není podmět aktivní, zastupuje spíše pozici trpitele. V internetovém slovníku Treccani.it se uvádí možnost užití u tohoto slovesa v konstrukcích pasivního typu, ve kterých je neurčitý agent a celé spojení je podobné neosobní konstrukci: *„è inutile che io parli, tanto non sono creduto (= tanto non mi si crede).“*²⁵ Tyto konstrukce měly ve spojení s *essere* v korpusu ItWac největší zastoupení.

U příkladů s pomocným slovesem *avere* je agent aktivní a je u nich také možné použít předložku *di*, jako je tomu u posledního příkladu. Ve spojení s *essere* se tato možnost ve výskytech nevyskytovala.

Dalším verbem ve skupině je sloveso *piacere*, které ve výběru svého pomocného slovesa upřednostnilo *essere* před *avere*. V korpusu ItWac bylo *avere* zvoleno pouze 31krát, ale v CORIS již 109krát. Při bližším nahlédnutí do výsledků v korpusu CORIS bylo ovšem zjištěno, že s použitím vzorce `[pos="V_AVERE"] [pos="ADV"] {0,1} [lemma="piacere"]` byly ve spojení s pomocným slovesem *avere* obdrženy pouze kolokace s tvarem *piacere*. Celkový počet ze 109 výskytů byl tedy snížen na nulu. Tento případ se opakoval i v korpusu ItWac. Sloveso *piacere* ve spojení s pomocným slovesem *avere* mělo tedy při bližším nahlédnutí nulový výskyt.

U slovesa *sedere*, u kterého se doporučuje užití pomocného slovesa *essere*, bylo v korpusech nalezeno 207 výskytů, u kterých bylo použito *avere*.

²⁵ <http://www.treccani.it/vocabolario/credere/>

Příklady uvedené níže byly vyňaty z korpusu ItWac:

Essere:

„Fiumani è seduto ai tavoli per un'intervista...

... mentre sono seduto alla scrivania devo avere una tazza in mano...

Era seduto in prima fila, proprio dal lato colpito dal mezzo...“

Avere:

„Proprio dove siedo ha seduto l'orrenda bestia...

... Umberto Agnelli ha seduto fra i nostri banchi per quasi tre anni...

Chi, come me, ha seduto in questi banchi...“

Tak jako u předchozích sloves, i u slovesa *sedere* hraje při výběru pomocného slovesa roli význam. Pokud je sloveso *sedere* ve spojení s *avere*, jeho významem může být: „zasednout místo, vykonávat nebo zastávat nějakou funkci, zúčastnit se.“

Sloveso *sembrare*, které je v tomto seznamu sloves uvedeno také, zde nebude podrobněji rozvedeno vzhledem ke snížení počtu jeho celkových výskytů ve spojení s pomocným slovesem *avere* z důvodu chybné klasifikace slovních druhů a jiných agramatických výkyvů v korpuse.

6.5 Uncontrolled process

Skupina *uncontrolled process* je další v pořadí v žebříčku ASH. Její pozice, tedy v samém středu, napovídá vysokou variabilitu ve výběru pomocného slovesa. Do této skupiny nekontrolovaných procesů řadíme slovesa povětrnostní, emisní a slovesa, která vyjadřují nedobrovolné tělesné funkce nebo reakce. Skupina se vyznačuje především nízkým stupněm záměrnosti.

Ze seznamu sloves vyňatých z korpusu ItWac byla vybrána následující slovesa:

- *Ammiccare, brillare, gelare, grandinare, lampeggiare, nevicare, piovere, rabbrividire, squillare, sudare, tossire, tremare, tuonare.*

V níže uvedené tabulce je uveden počet výskytů sloves v korpusu CORIS při užití obdobného vzorce [pos="V_ESSERE"][pos="ADV"]{0,1}[lemma="ammiccare"].

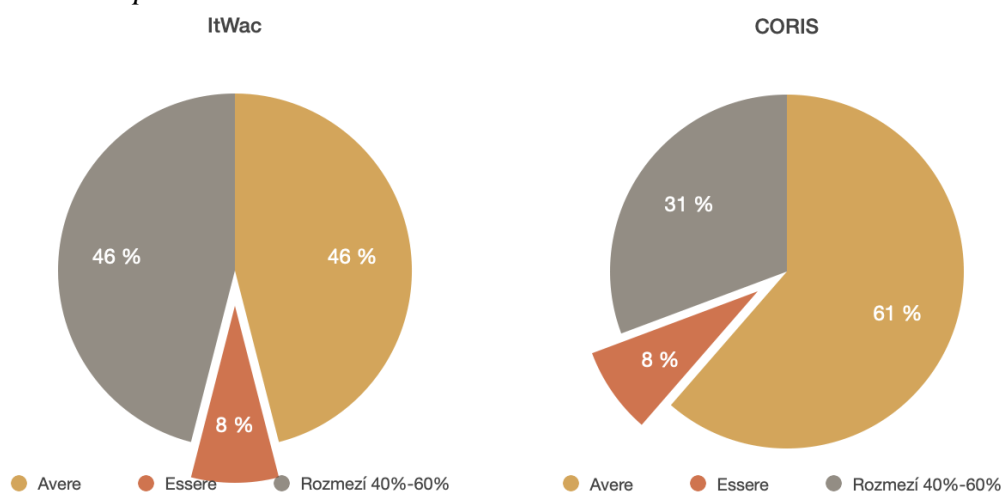
Tabulka 10: Výsledky pro skupinu CORIS pro skupinu *Uncontrolled process*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
Ammiccare	9	0	Rabbrividire	8	12
Brillare	76	4	Squillare	41	28
Gelare	38	39	Sudare	48	28
Grandinare	3	2	Tossire	25	0
Lampeggiare	5	1	Tremare	76	10
Nevicare	30	9	Tuonare	156	2
Piovere	54	138			

Z výše zvolených sloves si v korpusu CORIS zvolilo 54 % pomocné sloveso *avere*, *essere* bylo zvoleno 8 % a zbylých 38 % mělo počty výskytů pomocných sloves v rozmezí mezi 40–60 %.

Podobné výsledky vyšly i v korpusu ItWac. Tuto podobnost můžeme pozorovat na grafech uvedených níže.

Graf 5: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu *Uncontrolled process*

Slovesa *ammiccare*, *lampeggiare*, *tossire* a *tuonare* zde nebudou blíže rozváděna, vzhledem k jejich zjevné převaze jednoho z pomocných sloves.

Sloveso *gelare*, které mělo v korpusu CORIS téměř totožný počet výskytů u obou pomocných sloves, měl v korpusu ItWac 205 výsledků pro sloveso *avere* a 458 pro sloveso *essere*.

Příklady jsou vyňaty z korpusu ItWac:

Avere:

„I venti freddi hanno gelato i cuori di tutti.

Il provveditore ha però gelato subito questa speranza...“

Essere:

„... il Mar Adriatico è gelato completamente, fenomeno che non accadeva da...“

Anche il Danubio era gelato in più punti e a Budapest la minima tocco più...“

Briatore è gelato per il caos di Fisichella.“

Sloveso *gelare* může mít dvojitou podobu, tranzitivní, ale i intranzitivní. V tranzitivní podobě si zpravidla volí pomocné sloveso *avere*. Toto tvrzení potvrzují výskyty v korpusu ItWac, tedy i příklady zmíněné výše.

Grandinare je jedním ze sloves, která jako předchozí sloveso *gelare* spadají do skupiny vyjadřující povětrnostní podmínky. V korpusu ItWac bylo získáno 18 výskytů pro sloveso *avere* a 16 pro *essere*, tento poměr je téměř totožný s korpusem CORIS. Příklady pocházející z korpusu ItWac:

Avere:

„A Firenze con lui ha grandinato tutto l'anno.

In secondo luogo ha grandinato nella notte, in due riprese successive...“

Morale della favola non ha ancora grandinato, ma temporali sembrano girarmi attorno...“

Essere:

„... perché il risultato di Siena è piombato, è grandinato addosso a tutti inaspettato...

... e Trezzo Tinella, è grandinato ma l'entità dei danni subiti dalle vigne è da stabilire...

... Parlamento, anche con quattro letture, pur non essendo grandinato o piovuto in alcuna di quelle situazioni.“

Grandinare může disponovat jak pomocným slovesem *essere*, tak *avere*, a to bez změny významu. V internetovém slovníku Treccani²⁶ je uvedeno pravidlo pro spojení s pomocným slovesem *essere*; pokud je přenesený význam slovesa, nemělo by se *grandinare* pojít s *avere*. Tomuto tvrzení odpovídají i výskyty s jejich kolokacemi v korpusech ItWac a CORIS. Ze všech případů byly pouze dva výskyty, které byly s tímto pravidlem v rozporu – ty jsou uvedeny v příkladech výše.

Dalším slovesem v této skupině je *nevicare*, které mělo v korpusu CORIS zřejmou převahu pomocného slovesa *avere*. Tato preference byla patrná i v korpusu ItWac, nicméně zde byl počet jeho výskytů s *essere* procentuálně vyšší než v CORIS. *Avere* bylo zvoleno 220krát a *essere* pak 185krát.

Avere:

„Da voi ha nevicato in queste ore?

Nei giorni precedenti aveva nevicato e per le strade di Milano, che nessuna...“

Essere:

„Sembra sia nevicato ma tuoni e lampi ci regalano l'ultima giornata di...

Era nevicato e la luna si rifletteva sui campi innevati illuminandoli...

... noi diciamo che le messi ondeggiano, che le viti emettono gemme, che la

gioventù è nel fiore, che sulla testa del vecchio è nevicato.“

²⁶ http://www.treccani.it/enciclopedia/grandinare_%28La-grammatica-italiana%29/, poslední návštěva dne 25. 3. 2020.

Jako sloveso *grandinare*, tak i sloveso *nevicare* je řazeno do skupiny povětrnostních podmínek. I v tomto případě by mělo platit pravidlo uvedené výše – pokud je přenesený význam slovesa *nevicare*, nemělo by být zvoleno pomocné sloveso *avere*, v opačném případě by měla být volba bez rozdílů. Nicméně kolokace s přeneseným významem byla v korpusech ItWac a CORIS nalezena pouze jedna, a to ve spojení s pomocným slovesem *essere*. Tuto teorii tedy nebylo možné ověřit.

V kapitole 4.8 je k této skupině sloves doplněno další pravidlo. Pokud je ve větě vyjádřena teličnost v rámci změny lokace, mělo by být zvoleno *essere*. Ani toto pravidlo nicméně nebylo prokázáno, a to vzhledem k nulovému výskytu kolokací tohoto typu.

I u dalšího slovesa, v tomto případě *piovere* klasifikované jako předchozí verba do skupiny atmosférických sloves, by měla platit stejná pravidla uvedená výše. V korpusu CORIS i ItWac byla převaha výskytů s pomocným slovesem *essere*.

Avere:

„Ho piovuto lacrime di mare salate come il vento che le asciugava...”

Il giorno successivo ha piovuto tutto il giorno ma non ci siamo annoiati...”

Essere:

„Ieri sera è piovuto anche su di me, tramutando il rientro in moto.

A parte le critiche che sono piovute eminentemente da fautori di impostazioni...

La notizia è piovuta come una granata nel grande mercato della musica...”

Pravidla popsaná výše se potvrdila i u slovesa *piovere*. I zde, pokud je přenesen význam slovesa, je více preferováno pouze jedno ze dvou pomocných sloves. I v tomto případě je to sloveso *essere*. Nicméně byly nalezeny výskyty, ve kterých se objevuje přenesený význam i ve spojení s pomocným slovesem *avere*. Je tedy pravděpodobné, že toto pravidlo není takovým rozhodujícím faktorem. Pravidlo o vyjádření teličnosti v rámci změny místa, u kterého Sorace doporučuje užití *essere*, bylo nicméně potvrzeno.

Sloveso *brillare*, klasifikované jako emisní sloveso, mělo v korpusu CORIS pouze 4 výskyty pro pomocné sloveso *essere*. V korpusu ItWac se ovšem v tomto spojení

vyskytlo 73krát, ovšem po bližším prozkoumání a správném zařazení slovních druhů byl počet snížen na 40 výskytů. Příklady uvedené níže jsou vyňaté z korpusu ItWac:

Avere:

„Su tutte ha brillato la stella di Letizia Giuliani, neo prima ballerina...

... giocatore fondamentale per il nostro gioco, ma oggi non ha brillato.

La luce che ha brillato in me per ottomila anni sta ora esaurendosi rapidamente...“

Essere:

„... ma dentro di essi è brillata una sì gran luce di gioia...

La bomba è brillata alle 2.30 e ha divelto completamente il cancello in ferro...

In ogni caso, il disco è brillato dell'intrinseca bellezza del brano guida...“

Sloveso *brillare* má podobu slovesa intransitivního i tranzitivního. V případě tranzitivních významů, jako „odpálit (nálož); očistit, oloupat, vyleštit (zrna)“, si volí pomocné sloveso *avere*, které je ovšem doporučováno mnohými slovníky jako jediné možné i u intransitivních významů. Z výsledků z korpusu ItWac a CORIS nebyly patrné rozdíly v užití pomocného slovesa *essere* nebo *avere*. Nicméně vzhledem k vysokému rozdílu v počtu výskytů, kdy ve spojení s pomocným slovesem *essere* mělo *brillare* 1 104 kolokací oproti zmíněnému číslu 40 ve spojení s *avere*, se nejspíše jedná pouze o chybné užití.

Sloveso *squillare* je dalším slovesem řazeným do skupiny emisních sloves, která svým významem vypovídají o určitém vyzařování, vyluzování či produkci zvuku, světla a jiných. V obou korpusech převládlo pomocné sloveso *avere*, to je také standardně doporučováno ve slovnících, ačkoliv není výjimkou uvedení obou dvou pomocných sloves bez významových rozdílů.

Avere:

„Il telefono ha squillato alle 5:50 di mattina nella casa della famiglia Hamill...

Non ti ho squillato né „smessaggiato“ ma ti ho mandato un po' di pensieri...

... 'passiamo alla prigione delle donne', ha squillato la voce del capo...“

Essere:

„Il telefono della stanza era squillato intorno alla mezzanotte...

Però a me non è squillato il cellulare mentre ero in spiaggia.

Appena l'ho pensato è squillato il telefono: era lui...“

Při bližším nahlédnutí do výsledků v korpusech CORIS a ItWac mělo pomocné sloveso *essere* výrazně vyšší početnost spojení se slovesem *squillare* v případech, kdy byl podmět v postverbální pozici. U pomocného slovesa *avere* bylo nalezeno pouhých šest spojení tohoto typu.²⁷ Tyto výsledky jsou v souladu s teorií od Bentley, která je zmíněná v kapitole 5.4, tedy že výběr pomocného slovesa je závislý i na postavení podmětu ve větě a celkovém aktuálním členění větném.

Sloveso *rabbrivire* je prvním ze skupinového výčtu sloves, která se díky svému významu řadí do skupiny nedobrovolných funkcí či reakcí těla. Ačkoliv jeho celkových výskytů v korpusu ItWac a CORIS nebylo mnoho, rozdíl v počtu mezi pomocným slovesem *avere* a *essere* byl velmi nízký. V internetovém slovníku Treccani²⁸ je uvedena možnost užití obou pomocných sloves, a to zcela bez rozdílu. *Avere* je zde ovšem považováno za méně běžnou volbu.

Essere:

„Si era bagnato le gambe, era rabbrivito e poi si era voltato, vergognosissimo...

... Luca sulla fine del „Duce“, è rabbrivito di fronte a carezze, indulgenze...

Tutti siamo rabbriviti di fronte alle immagini dei bambini uccisi...“

Avere:

„Mi ha rabbrivito la notizia, ma è possibile che per il calcio si possa scendere...

Ma che cosa fanno coloro i cui denti hanno rabbrivito?

E i bambini di notte hanno rabbrivito ai loro lamenti.“

²⁷ Výsledky byly pořízeny z korpusu ItWac, ve kterém mělo spojení pomocného slovesa *avere* se slovesem *squillare* 128 výskytů.

²⁸ <http://www.treccani.it/vocabolario/rabbrivire/>

V kapitole 4.8 byl uveden vliv agentnosti na výběr pomocného slovesa u této skupiny sloves. Standardně má toto sloveso, tedy *rabbrivire*, neagentní podmět a spíše preferuje pomocné sloveso *avere*, v případě agentnosti by si *avere* tato skupina měla volit jednoznačně.

U slovesa *sudare*, které je – jako předchozí sloveso *rabbrivire* – řazeno do skupiny nedobrovolných funkcí či reakcí těla, byla převaha výskytů ve spojení s *avere*. Toto sloveso má význam intranzitivní i tranzitivní. U obou z nich se uvádí možnost užití obou pomocných sloves.

Avere:

„... umidità 99% e non ho sudato solo perché non avevo più nulla da sudare!

Blair ha sudato freddo per mettere pace nella gigantesca lite...“

Essere:

„... Palermo Noi ci siamo sudati tutti campionati senza saltare categorie.

Questa maglia azzurra me la sono sudata a suon di gol...“

U pomocného slovesa *essere* je vyšší počet výskytů velmi ovlivněn existencí verbonominálního predikátu, tedy spojení slovesa *essere* s přídavným jménem *sudato*, ve kterém je verbum *essere* nezbytné. V příkladech uvedených výše, které byly vyňaty z korpusu ItWac, je ve spojení s pomocným slovesem *avere* nižší míra agentnosti, než je tomu ve spojení s *essere*. Tento případ ale není v souladu s tvrzením Sorace, které bylo zmíněno v kapitole 4.8, kdy by se ve spojení s agentním subjektem by sloveso mělo volit pomocné sloveso *avere*.

I sloveso *tremare*, s významem „(za)třást se, (za)chvět se, klepat se, otrás(a)t se“, je řazeno do skupiny nedobrovolných funkcí těla. I zde převládlo v obou korpusech pomocné sloveso *avere*. To je také pro sloveso *tremare* ve slovnících doporučováno.

Avere:

„Il mio corpo ha tremato violentemente per alcuni secondi...“

Ma la terra ha tremato anche in Italia nel primo pomeriggio di ieri.

... *solo ora ne sono conscia, perché ho tremato.*“

Essere:

„*Si accorse che quando lo aveva detto gli era tremata la voce...*

Ero sicuro che mi sarebbero tremate le gambe e la voce, che avrei fallito la prova.

Per cui tra rabbia e timore mi è tremata la mano...“

Pomocné sloveso *essere* mělo v korpusech, vzhledem k výskytům ve spojení sloves *tremare* a *avere*, velmi nízký počet, a to méně než 30. U těchto případů měla výrazná většina postverbální pozici podmětu. Pouze u pěti případů výskytu se subjekt nacházel před slovesem *tremare*. Je tedy pravděpodobné, že pro rodilé mluvčí je volba *essere* akceptovatelná, pokud je pozice subjektu za přísudkem.

Tato skupina pojmenovaná jako *uncontrolled process* je jednou z nejvariabilnější na stupnici žebříčku ASH. U většiny ze sloves, která jsou takto klasifikována, nebyly z kolokací zjištěny výrazné odchylky mezi výběrem pomocných sloves. Nejčastějším faktorem byl rozdíl mezi tranzitivní a intranzitivní podobou, v případě tranzitivní podoby u sloves *brillare*, *gelare* bylo zvoleno pomocné sloveso *avere*, v opačném případě bylo užito *essere*. Dalším faktorem byl přenesený význam (u sloves *grandinare*, *piovare*) – pokud se ve větách vyskytl, bylo zvoleno pomocné sloveso *essere*. U slovesa *rabbrivire* bylo vyžadováno spojení s *avere* v případě agentivního subjektu. U zbývajících sloves byla převaha jednoho z pomocných sloves jednoznačná nebo byly rozdíly při jejich variabilitě takřka nulové.

6.6 Controlled process (motional)

Skupina *controlled process (motional)*, tedy kontrolovaných pohybových dějů, stojí na pomyslné předposlední příčce v žebříčku ASH. Toto postavení naznačuje ve výběru pomocného slovesa vyšší preferenci slovesa *avere*. Do skupiny jsou řazena verba, která svým významem vypovídají o kontrolovaných pohybových činnostech. Slovesa většinou disponují subjektem, který je úmyslným iniciátorem děje a zároveň také prožívatelem, a jsou také citlivá na jevy, které ovlivňují telicitu či agentnost.

Do této skupiny byla z tabulky sloves vygenerovaných z korpusu ItWac vybrána tato slovesa:

- *correre, gironzolare, navigare, passeggiare, planare, remare, sciare, veleggiare, viaggiare, volare.*

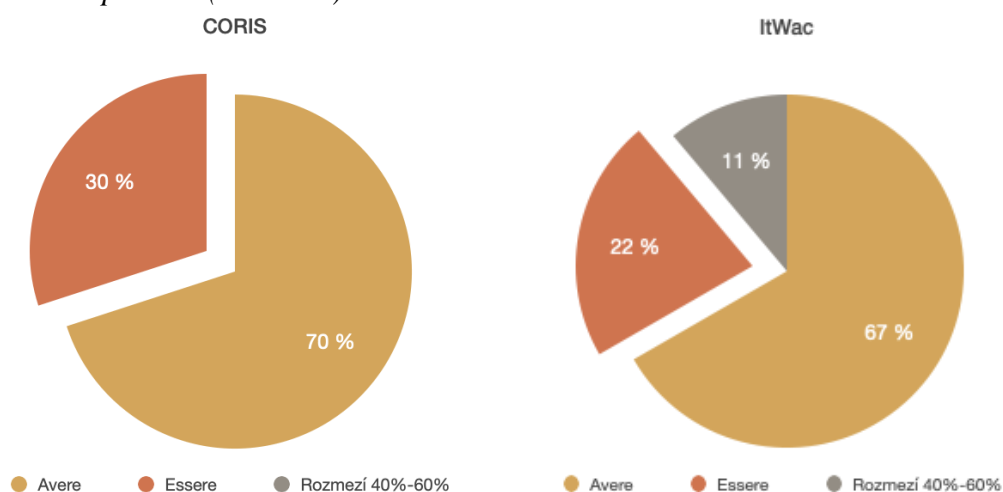
Výsledky uvedené níže pocházejí z korpusu CORIS a byly získány užitím typového vzorce [pos="V_ESSERE"][pos="ADV"]{0,1}[lemma="ammiccare"].

Tabulka 11: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu *Controlled process (motional)*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
correre	529	905	remare	16	0
gironzolare	17	0	sciare	19	1
navigare	82	15	veleggiare	6	0
passeggiare	73	4	viaggiare	510	23
planare	1	16	volare	129	554

V tabulce můžeme vidět počet výskytů pomocného slovesa *avere* a *essere* ve spojení s daným verbem. Je zde patrná převaha sloves, která preferovala *avere*. *Essere* převládlo v obou korpusech pouze u tří sloves a to *correre*, *planare* a *volare*. Verba jako *gironzolare*, *veleggiare* a *remare* nebudou blíže rozváděna, vzhledem k jejich téměř nulové variabilitě při výběru pomocného slovesa.

Graf 6: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu *Controlled process (motional)*

Sloveso *correre* mělo v korpusu CORIS převahu pomocného slovesa *essere*. V korpusu ItWac je jediným slovesem této skupiny, které se zařadilo mezi verba v rozmezí 40–60 %, tedy ta, která měla nízký početný rozdíl mezi výběrem obou pomocných sloves. Odlišností byla i samotná preference. V korpusu CORIS *correre* upřednostnilo *essere*, nicméně ve druhém korpusu bylo upřednostněno *avere*.

Avere:

„Abbiamo corso per venti minuti, quando mi fermo sulla via del ritorno...”

Quante maratone ha corso?

Mai nessuno aveva corso così veloce nel mese di maggio...”

Essere:

„Io, poi, sono corso di qua e di là come un pazzo...”

Sull’Aurelia la giornata è corsa via mentre Gaspare...

La voce sarebbe corsa in tutta Europa.

Ha preso un aereo ed è corso a Milano...”

Při bližším nahlédnutí do výsledků v korpusu CORIS, ze kterého pocházejí příklady uvedené výše, byl zjištěn chybně přiřazený slovní druh. Podstatná jména „*corso, corsi*“ jsou v tomto korpusu začleněna mezi kolokace s lemmatem „*correre*“. Tato záměna je ve výskytech u obou pomocných sloves, nicméně u slovesa *essere* je velmi častá, u *avere* pouze ojedinělá. Celkový počet výskytů ve spojení slovesa *correre* s pomocným verbem *essere* je tak ponížěn o tyto chybně zařazené tvary.

Correre má tranzitivní i intranzitivní podobu. Na internetové stránce Treccani²⁹ se u tohoto slovesa uvádí možnost užití obou pomocných sloves při dodržení určitých pravidel. Ve spojení se slovesem *correre* je pomocné sloveso *essere* tehdy, pokud je ve významu v daném spojení uveden nějaký cíl. Naopak ve spojení s *avere* je kladen důraz na činnost jako takovou. Tato pravidla jsou dodržována i v korpusech ItWac a CORIS, jak je vidět v příkladech uvedených výše. To potvrzuje tvrzení Bentley

²⁹ <http://www.treccani.it/vocabolario/correre/>

i Sorace. Bentley zmiňuje změnu povahy slovesného děje, kdy se při přítomnosti jistého cíle u slovesa *correre* změnila jeho povaha z *activities* na *active accomplishments*. V takovém případě je zde také přítomna teličnost, kterou jako rozlišovací faktor zmiňuje Sorace.

Dalším slovesem v pořadí je *navigare*, které – ačkoli v korpusech upřednostnilo pomocné sloveso *avere* – mělo v ItWac vyšší počet spojení se slovesem *essere*. Příklady uvedené níže pocházejí právě ze zmíněného korpusu.

Avere:

„Ieri ho navigato in internet qualche ora per reperire indirizzi...”

... Steve Jordan, uno che ha navigato i sette mari del rock e sa come catturare...”

Essere:

„Credo che vada bene anche per chi non è navigato in neurologia...”

Chi sa di conoscere il cuore dell'uomo, ed è navigato in tutte le circostanze...

... una delle maggiori città di tutta l'Asia il cui fiume era navigato da vascelli provenienti da tutto il mondo.”

Počet výsledků ve spojení s *essere* je v tomto korpusu ovlivněn výskyty infinitivu *navigare* a vazbou pro přítomný průběhový čas, tedy slovesa *stare* s tvarem v gerundiu: *navigando*. Tyto odchylky jsou viditelné i v korpusu CORIS, ve kterém jsou tak výrazné, že z celkových 15 výskytů zůstaly pouze dva splňující dané podmínky. Dalším faktorem je přítomnost adjektiva *navigato*, které bylo ve spojení s *essere* velmi časté, jak vidíme v příkladech uvedených výše. Celkový počet spojení s *essere* byl tedy podstatně ponížěn. Při bližším nahlédnutí do kolokací nebyly patrné rozdíly mezi spojeními s *avere* nebo *essere*. Nehrála zde roli životnost, agentnost ani aktuální členění větné. Je tedy pravděpodobné, že byly dané příklady pouhou chybou mluvčích.

Dalším slovesem v této skupině je *passaggiare*, které v korpusech upřednostnilo pomocné sloveso *avere*. Po bližším nahlédnutí do korpusů CORIS a ItWac byly nalezeny výskyty, které ovlivňovaly celkový počet výskytů s pomocným slovesem *essere*. Jako u předchozího slovesa, tedy *navigare*, i zde byly výsledky ovlivněny infinitivním tvarem *passaggiare*, dále spojeními *stare* + *passaggiando* a chybně

zařazeným podstatným jménem *passeggiata*. Po jejich odečtení jsme obdrželi celkový počet nula výskytů spojení slovesa *passeggiare* s pomocným slovesem *essere*. Toto sloveso si tedy podle výsledků z těchto dvou korpusů volí pomocné sloveso *avere* a není zde žádná variabilita.

Sloveso *planare* vykazovalo jako jediné z této skupiny převahu pomocného slovesa *essere*. Příklady uvedené níže jsou vyňaty z korpusu ItWac, ve kterém bylo pouze 19 výskytů ve spojení s *avere* oproti 65 s *essere*.

Avere:

„Poi ho planato dolcemente verso la mia collina per posarmi...”

L’acrobata quindi ha planato tra le braccia dell’affascinante ed irrequieta principessa

Per un po’ho planato pure io, per un po’ho potuto scivolare sulle onde...

Essere:

„Al secondo posto Walter Davis che è planato a 17.63, terzo Kenta Bell...”

... visto che l’aereo è planato 200 metri fuori dalla pista e ha preso fuoco subito.“

Při nahlédnutí do kolokací nebyly zjištěny rozdíly v selekci pomocného slovesa *avere* nebo *essere*. Při zvolení *essere* byla ve výskytech patrná převaha životných subjektů a přítomnost příslovečných určení místa, která ovlivňovala teličnost, a byl zde i vyšší výskyt agentních subjektů. Nicméně tyto prvky byly v převaze i při selekci pomocného slovesa *avere*, nedá se tedy mluvit o určitých rysech, které by odlišovaly užití *avere* či *essere* ve spojení s verbem *planare*. Vzhledem k téměř nulovému výskytu ve spojení s pomocným slovesem *avere* v korpusu CORIS a zároveň velmi nízkému počtu v ItWac je pravděpodobné, že jde pouze o chybu mluvčích.

Sloveso *sciare* mělo v obou korpusech značnou převahu pomocného slovesa *avere*, v CORIS mělo ve spojení s *essere* se vyskytlo pouze jednou. V korpusu ItWac bylo v takovém spojení 22 výskytů, ze kterých bylo vysoké procento obsahovalo sloveso *sciare* v infinitivu a zbylé výskyty se objevovaly ve vazbě s všeobecným podmětem *si*, u kterého je v tomto případě užití pomocného slovesa *essere* nutné. *Sciare* si tedy dle výskytů v korpusech volí jednoznačně pomocné sloveso *avere*.

Viaggiare mělo v této skupině jedno z nejvyšších počtů výskytů ve spojení s *avere*.

Avere:

„... alcuni terroristi baschi hanno avuto contatti con Al Qaeda e hanno viaggiato in Iraq.

Bisogna separare tutti quelli che hanno viaggiato con lei. “

Essere:

„... e quando la cartolina è viaggiata, in tal caso, la cartolina assume valore...

Sono viaggiato 28 anni in VOLVO...

Si dice in quarta di copertina che questo libro è viaggiato tra i giovani... “

U výskytů ve spojení verba *viaggiare* s pomocným slovesem *essere* byla v korpusu CORIS a ItWac téměř naprostá převaha ve spojení s neživotným subjektem. Pouze ve dvou kolokacích mělo *viaggiare* s *essere* životný podmět. Vzhledem k poměru výskytů ve spojení s *avere* se zdá, že pokud je u slovesa *viaggiare* zvoleno za své pomocné sloveso *essere*, je tato volba přijatelná či přijatelnější pouze ve spojení s neživotným podmětem.

Sloveso *volare* bylo představeno již ve skupině *Change of location*. Svým významem se nicméně řadí i do kategorie kontrolovaných pohybových dějů. V obou korpusech převládly výskyty s pomocným slovesem *essere*, ačkoli vysoký počet výskytů byl zaznamenán v obou korpusech i ve spojení s *avere*.

Avere:

„In aereo da Verona, via Francoforte, abbiamo volato fino a Windock...

... che il velivolo avesse volato a bassa quota.

Tolkien ha sempre volato molto più alto dei suoi detrattori... “

Essere:

„Anzi, il tempo è volato e la vista si è dimostrata normale...

Chiesa che per quattro volte ha preso l'aereo ed è volato di là...

Naturalmente non siamo volati a Londra per inseguire storie di ordinaria follia.“

V internetovém slovníku Treccani³⁰ je uvedena možnost užití obou pomocných sloves. Za to méně frekventované je zde uvedeno *avere*. Pokud je význam slovesa *volare* přenesený, tedy obrazný, nebo je sloveso doprovázeno příslovečným určením místa vyjadřující pohyb z místa nebo na místo, doporučuje se užití pomocného slovesa *essere*.

Ve výskytech a kolokacích v korpusech CORIS a ItWac, z něhož pocházejí příklady uvedené výše, byla tato pravidla dodržována.

V této skupině většina sloves upřednostnila pomocné sloveso *avere*, jen u *correre* a *volare* nastala převaha užití *essere*. Variabilita byla zjištěna u sloves *correre*, *viaggiare* a *volare*. V případě *correre* byly důležitým faktorem teličnost a agentnost, u *viaggiare* neživotnost a u *volare* přenesený význam.

6.7 Controlled process (nonmotional)

Poslední skupinou v žebříčku ASH od Antonelly Sorace je *controlled process* (*nonmotional*). Vzhledem k postavení na nejnižší příčce by měla vykazovat nízký stupeň variability ve výběru pomocného slovesa a měla by preferovat *avere*. Sorace ji dále rozděluje na dvě podskupiny, a to *controlled, nonmotional, affecting process* a *controlled, nonmotional, unaffected process*, které byly popsány v kapitolách 4.5 a 4.6.

Controlled, nonmotional, affecting process (kontrolované nepohybové děje) je skupinou zahrnující slovesa s dobrovolnou činností agenta označující trvalou změnou. Tato změna je abstraktní a jak bylo uvedeno v kapitole 4.6, jde spíše o důsledek aktu než o telický konec stavu. Podmět zde nemusí být nutně životný a v případě neživotného subjektu je možná volba pomocného slovesa *essere*. Vybrána byla následující verba:

- *abdicare, aderire, agire, capitolare, cavare, concludere, debuttare, divorziare, finire, rassegnare, sposare a trionfare.*

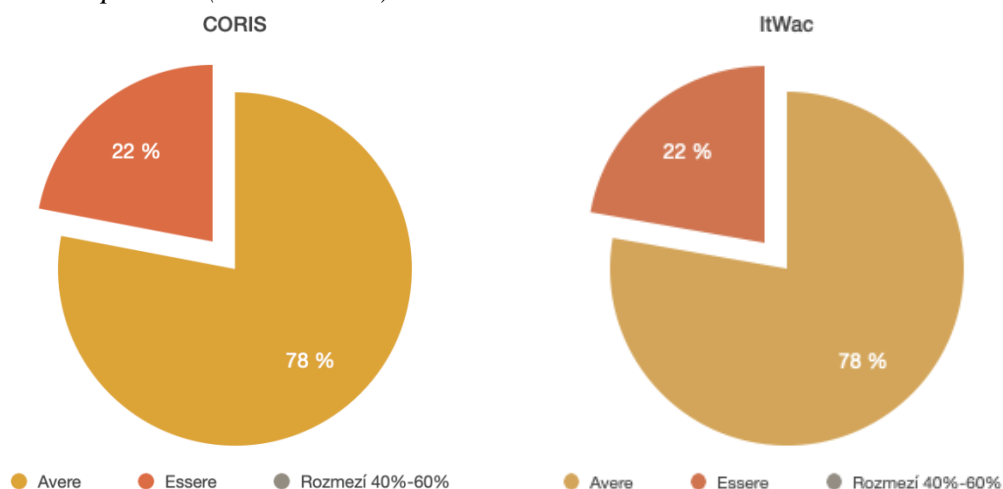
Výsledky uvedené níže pocházejí z korpusu CORIS, které byly získány užitím typového vzorce [pos="V_ESSERE"][pos="ADV"]{0,1}[lemma="abdicare"].

³⁰ http://www.treccani.it/enciclopedia/volare-avere-o-essere_%28La-grammatica-italiana%29/

Tabulka 12: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu *Controlled proces (nonmotional)*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
Abdicare	44	2	Trionfare	135	4
Aderire	846	36	Divorziare	130	36
Agire	994	52	Finire	4 343	10 613
Capitolare	21	6	Sposare	1 054	1 845
Debuttere	224	1			

Graf 7: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu *Controlled process (nonmotional)*

Procentuální rozložení znázorněné v grafech uvedených výše ukazuje shodu u obou korpusů. U této skupiny převládlo pomocné sloveso *avere*, nicméně i sloveso *essere* mělo vysoký počet výskytů. U slovesa *sposare* a *concludere* byly výskyty u *avere* i *essere* poměrově velmi podobné, u těchto sloves byla variabilita nejvyšší. Verba *abdicare*, *aderire*, *debuttere* a *trionfare* nebudou blíže specifikována vzhledem k jejich zcela zřejmé preferenci jednoho z pomocných sloves.

Sloveso *agire* mělo v korpusu ItWac 9 180 výskytů ve spojení s pomocným slovesem *avere* a 480 ve spojení s *essere*. Nicméně u pomocného slovesa *essere* byl zaznamenán vyšší počet výskytů v infinitivu a vazby s všeobecným podmětem *si*. Tyto prvky ovlivnily konečný výsledek.

Příklady uvedené níže pocházejí z korpusu ItWac:

Avere:

„È vero che il governo aznar ha agito contro la volontà del popolo spagnolo...“

„Cercherei di comprendere perché ha agito in un modo tanto crudele.““

Essere:

„La forza esterna è agita dai nostri muscoli comandati volontariamente...“

... un tema di grande rilevanza è agito da parlanti almeno in certa misura...“

Sloveso *agire*, ve významu „podat žalobu, podniknout právní kroky“, kterého nabývá spojením s předložkou *contro*, mělo v obou korpusech nulový výskyt kombinací s *essere*. Po zkontrolování správnosti výskytů v korpusu CORIS mělo toto pomocné sloveso – tedy *essere* – pouze pět výskytů ve spojení s verbem *agire*. Nízký počet výskytů byl nalezen i v korpusu ItWac. Výskyty ve spojení s *essere* měly vždy neživotný podmět. Vzhledem ke zmíněnému malému využití této kombinace a zároveň vysokému počtu spojení *agire* s pomocným slovesem *avere* je velmi pravděpodobné, že se jedná pouze o chybu mluvčích. *Essere* je nicméně pravděpodobně akceptovanější v případech, ve kterých figuruje neživotný subjekt.

I u verba *capitolare* v korpusových výskytech převládlo pomocné sloveso *avere*. V korpusu CORIS mělo ve spojení s *essere*, po kontrole kolokací, pouze čtyři výsledky. Příklady níže pocházejí z korpusu ItWac:

Avere:

„La voce che Capua avesse capitolato fu falsa.“

„Ad un certo punto aveva capitolato e, come si dite, aveva messo la testa a posto...“

Essere:

„Dopo i verdi, alla fine, sono capitolati anche i radicali.“

„Non è lo stato, lo stato è capitolato.“

V několika kolokacích v korpusu ItWac se vyskytlo chybně zařazené podstatné jméno *capitolo*, které velmi snížilo počet výskytů ve spojení s pomocným slovesem *essere*. Při nahlížení do kolokací nebyly patrné žádné rozdíly ve výběru mezi *avere* a *essere*. Kvůli nízkému počtu spojení s pomocným slovesem *essere* v korpusu CORIS i Itwac a nenalezení odchylek při užití jednoho z pomocných sloves je pravděpodobné, že se v případě spojení s *essere* jedná pouze o chybu.

Sloveso *divorziare*, u kterého převládlo v obou korpusech pomocné sloveso *avere*, mělo přes 300 výskytů ve spojení s *essere*. Tento počet byl ovšem velmi ovlivněn nesprávnou záměnou verba *divorziare* s přídavným jménem *divorziato*. Při porovnání s počtem výskytů s pomocným slovesem *avere* byla variabilita velmi nízká. Je tedy pravděpodobné, že v případech spojení s *essere* se jedná pouze o chybu mluvčích.

Sloveso *finire* v korpusových výskytech preferovalo pomocné sloveso *essere*. Příklady níže jsou vyňaty z korpusu ItWac:

Avere:

„Tuttavia sono lieto che tu abbia finito la fontana dalle molte figure ...

Ho finito il pane e il vino.

La commissione Meo ha finito il proprio lavoro più di un anno fa.“

Essere:

„Dove è finito Woody?

Secondo gli esperti, è finito il tempo in cui i più piccoli andavano al museo.“

Sloveso *finire* může mít tranzitivní i intranzitivní podobu. Pokud má ale v kontextu podobu tranzitivního slovesa, mělo by volit pomocné sloveso *avere*, v opačném případě by se mělo rozhodnout pro *essere*. Na uvedených příkladech je patrné dodržování tohoto rozdělení. Příklady u pomocného slovesa *essere* mají intranzitivní podobu *finire*.

Posledním slovesem v této skupině je *sposare*, u kterého v korpusech převládá pomocné sloveso *essere*. Po bližším nahlédnutí do korpusů bylo zjištěno, že tato preference má důvod v chybně začleněných slovech. V kolokacích se nacházel vysoký počet výskytů

slovesa *sposarsi* a tvary přídavného jména *sposato*. Sloveso *sposare* si dle výskytů volí pouze pomocné sloveso *avere*.

Druhou podskupinou *Controlled process (nonmotional)*, a tedy poslední skupinou v žebříčku ASH, je *Controlled, nonmotional, unaffecting process*. Ve svém výběru sloves zahrnuje ta, jejichž agent dobrovolně vykonává určitou činnost. Tato činnost ovšem ve svém významu nezahrnuje ani změnu stavu, ani důsledek aktu, jako je tomu u předchozí skupiny.

Do výběru byla vybrána následující slovesa:

- *Bussare, campeggiare, cenare, cercare, funzionare, meditare, mentire, parlare, peccare, protestare, ridere, sperare.*

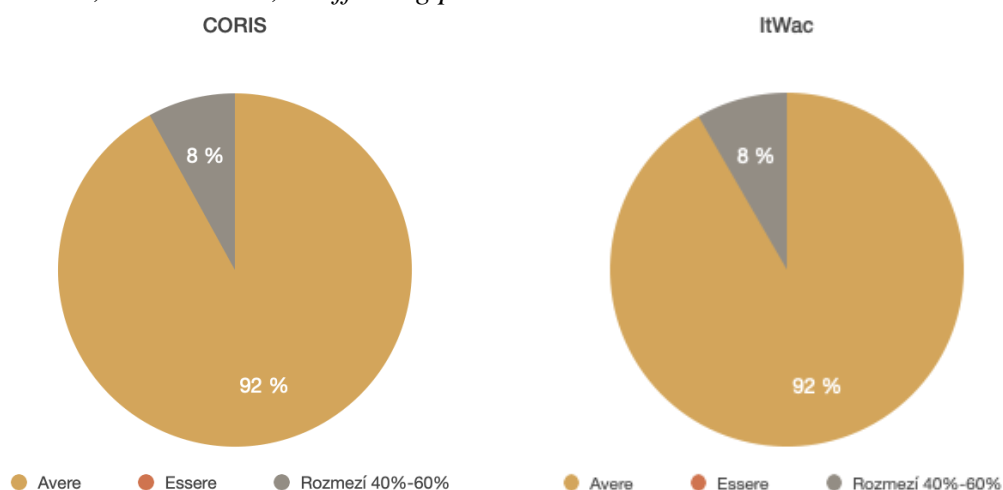
Výsledky uvedené níže pocházejí z korpusu CORIS a byly získány užitím typového vzorce `[pos="V_ESSERE"][pos="ADV"]{0,1}[lemma="bussare"]31`.

Tabulka 13: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu *Controlled, nonmotional, unaffecting process*

INFINITIV	AVERE	ESSERE	INFINITIV	AVERE	ESSERE
Bussare	261	8	Mentire	418	13
Campeggiare	2	0	Parlare	8 673	1 593
Cenare	201	4	Peccare	185	133
Cercare	6 470	828	Protestare	452	17
Funzionare	886	24	Ridere	520	36
Meditare	83	10	Sperare	554	46

³¹ Výsledky z korpusu CORIS/CODIS byly pořízeny ke dni 20. 5. 2020.

Graf 8: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu *Controlled, nonmotional, unaffected process*

V tabulce i grafech lze vidět výsledky z korpusů. *Peccare* bylo jediným slovesem, které mělo největší procentuální variabilitu, zbylá verba upřednostnila pomocné sloveso *avere*. Verba *bussare*, *campeggiare* a *cenare* budou vynechána vzhledem k velmi nízkému počtu výskytů ve spojení s pomocným slovesem *essere* a tedy jejich nulové variabilitě.

Cercare mělo v korpusech vysoký výskyt spojení s *essere*, i přes zcela zjevnou převahu spojení s pomocným slovesem *avere*. Z tohoto počtu byly ovšem téměř veškeré kolokace s tvarem infinitivu nebo vazbou s všeobecným podmětem *si* nebo vazbou slovesa *stare* + *cercare* v gerundiu vyjadřující průběhový děj. *Cercare* si tedy zcela zjevně volí pomocné sloveso *avere*.

Sloveso *funzionare* má pouze intransitivní podobu a ve výsledcích v korpusech preferovalo pomocné sloveso *avere*. V korpusu CORIS bylo nalezeno 24 výskytů, z nichž, po odečtení nesprávně začleněných tvarů jako adjektivum *funzionante*, infinitiv nebo tvar slovesa v přítomném čase ve třetí osobě jednotného čísla *funziona*, byl obdržen pouze jeden výskyt slovesa *funzionare* ve složeném čase ve spojení s pomocným slovesem *essere*. Těchto chybně zařazených výskytů byl nalezen vysoký počet i v korpusu ItWac, z něhož pocházejí příklady uvedené níže.

Avere:

„Fino ad ora i tre rimedi hanno funzionato, come sapevo che sarebbe successo.

Il dolore era una molla che aveva sempre funzionato su di lui...“

Essere:

„A Como la cosa è funzionata non vedo perché a Varese dovrebbe essere diversamente.

Dunque nel caso del secondo parroco è funzionato un carisma...

Ci dicano che cosa non è funzionato nei sistemi di sicurezza.“

Z těchto příkladů a dalších kolokací v korpusu ItWac nebyly patrné žádné pravidelnosti při výběru pomocného slovesa *essere*. Vzhledem k vysokému počtu výsledků ve spojení s verbem *avere* je velmi pravděpodobné, že se ve spojení s pomocným slovesem *essere* a *funzionare* jedná pouze o chybu mluvčích.

Dalším slovesem v této skupině je sloveso *meditare*, které mělo v korpusu ItWac 645 výskytů ve spojení s *avere* a 193 ve spojení s *essere*. Tak jako u předchozího slovesa *funzionare*, i zde jsou kolokace s pomocným slovesem *essere* velmi ovlivněny nesprávně zařazeným přídavným jménem „*meditato*“ a všeobecným podmětem „*si*“. Po dečtení těchto chybně začleněných výskytů nebyly v korpusu CORIS nalezeny žádné výskyty odpovídající daným kritériím. Sloveso *meditare* si tedy, dle těchto výsledků, volí pomocné sloveso *avere*.

I u slovesa *mentire* jsou výsledky podobné. Po odečtení chybně začleněných výskytů spojení s *essere* byl nalezen pouze jeden výskyt, a to v korpusu ItWac. Vzhledem k vysokému počtu výskytů s pomocným slovesem *avere* si sloveso *mentire*, podle korpusů volí jednoznačně *avere*.

Sloveso *parlare* má z této skupiny nejvyšší počet výskytů ve spojení s *avere*, vysoký počet byl ale zjištěn i s pomocným slovesem *essere*. V korpusu CORIS bylo ve spojení s *essere* nazeleno 1 593 výskytů, tento počet byl nicméně zredukován po bližším prozkoumání kolokací, ve kterých se ve velké míře objevovalo spojení s všeobecným podmětem *si*. Počet byl po odečtení zredukován na celkových 15 výskytů. Příklady uvedené níže pocházejí právě z tohoto korpusu:

Avere:

„Ero al bar con Luca e Beppe, abbiamo parlato tutta la sera.

Le ho parlato un po' per volta, con molta pazienza.

Mi ha parlato spesso di lei, anzi quasi ogni volta lo fa... “

Essere:

„... l'Inglese è lingua ufficiale ed è parlata da 50-100 milioni di abitanti.

Cinquante lingue sono parlate da una sola persona.

Al mondo, informa Bocchi, sono parlate 6.703 lingue. “

Příklady se spojením s pomocným slovesem *essere* se od výskytů s *avere* odlišují svou tematickou rolí. U *avere* je většinou agent, tedy aktivní činitel, který vědomě vykonává danou činnost. V kolokacích s pomocným verbem *essere* zde namísto agenta figuruje trpitel. V tomto případě se může jednat i o přídavné jméno *parlato*. Podle počtu výskytů si sloveso *parlare* volí zpravidla *avere*.

Sloveso *peccare* bylo mezi jedinými verby z této skupiny s velmi vysokou variabilitu zjištěnou v korpusech. V ItWac mělo 2 731 výskytů ve spojení s *avere* a 1 993 s *essere*. Výsledky ve spojení s pomocným slovesem *essere* obsahují i nesprávně klasifikované podstatné jméno *peccato*, které se svou stejnou podobou, jakou má *peccare* v přičestí minulém, velmi ovlivnilo výsledný počet kolokací. Například v korpusu CORIS z počtu 133 výskytů nebyla zjištěna žádná spojení slovesa *peccare* s pomocným slovesem *essere*. Sloveso *peccare* si tak volí pouze pomocné sloveso *avere*.

U dalšího verba *protestare* je převaha *avere* velmi patrná. V korpusu ItWac bylo 3 280 spojení s *avere* a 159 s *essere*. V korpusu CORIS, kde celkový počet čítal 17 výskytů ve spojení s *essere*, byl tento počet, po odečtení kolokací s infinitivním tvarem *protestare*, podstatným jménem *protestante*, všeobecným podmětem *si* apod., zredukován pouze na jeden výskyt. Sloveso *protestare* si tedy podle výskytů v korpusech vybírá pouze pomocné sloveso *avere*.

I sloveso *ridere* mělo ve výsledcích v korpusech vysokou převahu pomocného slovesa *avere*. Výskyty, které obsahovaly spojení *essere* a slovesa *ridere*, byly dále poníženy

o tvary, které byly do kolokací nesprávně začleněny – například podstatné jméno *riso*, infinitiv *ridere* či zvrtné sloveso *ridersi*. Po odečtení těchto slov nebyl pro spojení v korpusu CORIS nalezen žádný výskyt. Nulový počet byl nalezen i v korpusu ItWac. U slovesa *ridere* se tedy, po bližším nahlédnutí do kolokací, neobjevuje variabilita ve výběru pomocného slovesa a ve výběru je jasně preferováno *avere*.

Posledním slovesem v této skupině je sloveso *sperare*. Převaha pomocného slovesa *avere* byla i v tomto případě. I zde byl v korpusech CORIS a ItWac nalezen vysoký počet výskytů ovlivňující celkový počet ve spojení s pomocným verbem *essere*. V korpusu CORIS byly pouze 2 výskyty, které splňovaly daná měřítka. Sloveso *sperare* si dle korpusových výsledků volí pomocné sloveso *avere* a není u něho patrná žádná variabilita.

Skupina sloves *Controlled process (non-motional)* byla na dolní příčce v žebříčku ASH od Antonelly Sorace, dle teorie by tedy slovesa měla zastávat nízkou variabilitu ve výběru pomocného verba. Tato teorie se po prozkoumání kolokací jednotlivých výskytů potvrdila.

6.8 Shrnutí teoretické části

V této kapitole bude uvedeno stručné shrnutí předchozích kapitol z této praktické části práce.

Slovesa byla rozdělena do skupin na základě žebříčku ASH a vybrána podle seznamu celkových sloves z korpusu ItWac. Následně byla porovnána v tomtéž korpusu s výsledky z korpusu CORIS. Výsledky byly doprovozeny o příklady u těch sloves, která vykazovala určitou variabilitu.

První skupina *Change of location* zahrnující slovesa označující změnu místa by měla podle Antonelly Sorace vykazovat jednu z nejnižších variabilit. Tato teorie byla potvrzena. Slovesa si z 89 % zvolila pomocné sloveso *essere*. Nejvyšší variabilitu vykazovala slovesa *voltare*, *volare*, *sbandare* a *scendere*. U slovesa *voltare* byl rozhodujícím faktorem tranzitivní či intransitivní význam, u tranzitivního významu byla utvářena spojení s *avere*. Tento faktor platil i u slovesa *scendere*. *Sbandare* si ve spojení s označením trvání děje volilo pomocné sloveso *avere*. *Volare*, které si obvykle volí pomocné sloveso *avere*, dávalo přednost *essere* v případě spojení s příslovečným

určením místa, které mění teličnost daného kontextu. První skupina, jak bylo uvedeno v teorii, volila pomocné sloveso *essere*, variabilita byla na nízké úrovni a byla zapříčiněna změnou významu, kdy se podoba z intransitivního slovesa změnila na tranzitivní, či přítomností teličnosti.

Další skupinou byla *Change of state* zahrnující slovesa označující změnu stavu. Tato skupina byla na druhém místě a měla by podle teorie vykazovat vyšší variabilitu než předešlá skupina, i tak by si nicméně daná slovesa měla volit pomocné sloveso *essere*. To potvrdily výsledky z korpusů, tato skupina sloves je výhradně ve spojení s *essere* a variabilita zde nebyla patrná.

Slovesa ve skupině *Continuation of condition verbs* si pomocné sloveso *essere* zvolila ze 71 % a zbylých 29 % upřednostnilo *avere*. Vzhledem k umístění na žebříčku ASH, vykazovala slovesa vyšší variabilitu. Sloveso *durare* v korpusech upřednostnilo pomocné sloveso *essere*. *Avere* bylo zvoleno v případě tranzitivní podoby a při zvýraznění doby děje, ale bylo málo frekventované. Sloveso *persistere* mělo ve výsledcích převahu pomocného slovesa *avere*, pokud bylo ve spojení s *essere* nefiguroval v něm životný podmět. Je tedy možné, že faktorem pro přijatelnost spojení s pomocným slovesem *essere* je životnost. Posledním slovesem vykazující variabilitu bylo *rimanere* preferující *essere*, které ve výskytech mělo tranzitivní i intransitivní podobu. V tranzitivní podobě si zvolilo pomocné sloveso *avere* – tato podoba byla ale méně častá, a je tedy pravděpodobné, že se jedná pouze o dialektovou podobu.

Ve skupině *Existence of state* si slovesa zvolila pomocné sloveso *essere*, *avere* bylo zvoleno z 18 %. Ačkoli tato skupina by měla být podle žebříčku ASH nejvariabilnější, tato vysoká míra se ovšem neprojevila. Vyskytla se nicméně u slovesa *credere*, které upřednostnilo *avere*. Ve výskytech s *essere* se v takovém spojení nevyskytoval agentní podmět, podmět zde zastupoval pozici trpitele. Dalším slovesem bylo *sedere*, které mělo vyšším procentem výskytů upřednostnilo pomocné sloveso *essere*. V případě spojení s *avere* byl význam „zasednout místo, zastávat nějakou funkci“.

Další skupinou *Uncontrolled process*, tedy nekontrolované děje, která se jako předchozí skupina nachází uprostřed žebříčku ASH, tedy na vysoce variabilní pozici, tuto variabilitu potvrdila. Slovesa sice upřednostnila pomocné sloveso *avere*, ale v průměru okolo 40 % byla v korpusech volba mezi *avere* a *essere* v rozmezí mezi 40–60 %. U této skupiny byl rozhodujícím faktorem tranzitivita a přenesený význam slovesa.

Gelare, brillare a sudare si pomocné sloveso volila právě podle tranzitivity. Přenesený význam slovesa byl důležitým faktorem pro verba *grandinare, nevicare a piovere*. Pokud byl přenesený význam slovesa přítomen, bylo zpravidla zvoleno pomocné sloveso *essere*, v případě *piovere* byly takové výsledky nalezeny i ve spojení s *avere*. Slovesa *squillare a tremare* akceptovala pomocné sloveso *essere* v případech, kdy byl podmět v postverbální pozici, a u slovesa *rabbrivire* bylo naopak přijatelné spojení s *avere*, pokud byl podmět agentní. Tato skupina zahrnuje slovesa, která jsou v gramatikách označována za variabilní, a to bez změny významu. Zde byla uvedena ta slovesa, která tuto variabilitu vykazují a u kterých je při této selekci patrná jistá pravidelnost.

Ve skupině *Controlled motional process* označující kontrolované pohybové děje bylo slovesy upřednostněno pomocné sloveso *avere*. Tato skupina, podle očekávání postavení na žebříčku ASH, nevykazovala vysokou míru variability. Ta byla zjištěna pouze u sloves *correre a viaggiare*. V případě zvolení pomocného slovesa *essere* byl u slovesa *correre* byl přítomen určitý cíl, který ovlivnil teličnost a změnil povahu slovesa z *activities* na *active accomplishments*. U slovesa *viaggiare* byla oproti tomu důležitým faktorem životnost – pomocné sloveso *essere* bylo zvoleno pouze ve spojení s neživotným podmětem.

Poslední skupinou byla *Controlled nonmotional process* dělicí se na své dvě podskupiny *Controlled nonmotional unaffacting process* a *controlled nonmotional affacting process*. Tyto skupiny by měly podle postavení v žebříčku ASH vykazovat nejnižší míru variability a zpravidla by si jim náležející slovesa měla volit pomocné sloveso *avere*. Tato teorie se potvrdila v korpusových výsledcích. U první zmíněné skupiny byla variabilita patrná pouze u slovesa *agire a finire*, u kterých byly rozhodujícími faktory životnost a intranzitivita. Ve druhé skupině nebyla variabilita přítomna ani u jednoho z vybraných sloves.

Závěr

Kvalifikační práce byla zaměřena na selekci pomocného slovesa ve složených časech v italštině. Tato slovesa jsou rozlišována dvě, a to *avere* a *essere*. V první kapitole byl zprvu představen složený čas a jeho využití v nynější italštině, následně doprovázen popisem sloves *avere* a *essere*. V tomto popisu bylo uvedeno odlišné chování *avere* i *essere* jakožto nositelů různých gramatických informací.

Ve druhé kapitole byly představeny tradiční selekce pomocných sloves na základě různých gramatik, které následně byly mezi sebou porovnány. Autoři měli, až na několik malých odchylek, velmi podobné názory. Shodli se, že tradičně se pomocné sloveso *avere* volí u tranzitivních sloves v činném rodě a stejně tak u sloves intransitivních, pokud je vyjádřen pohyb bez určitého cíle. *Essere* je naopak zvoleno všemi zvrátnými slovesy, verby tranzitivními v trpném rodě a také intransitivními, pokud je vyjádřena změna stavu nebo stav sám o sobě nebo je význam doplněn o určitý cíl. U neosobních sloves označující povětrnostní jevy by měla být volba mezi oběma pomocnými slovesy bez významových rozdílů.

Třetí kapitola byla věnována klasifikaci podle sémantických tříd. Byla představena Vendlerova klasifikace a *Role and Reference Grammar*, která navazuje na čtyři Vendlerovy kategorie.

Čtvrtá kapitola je věnována žebříčku ASH od autorky Antonelly Sorace, která člení slovesa na základě neakuzativní hypotézy. Žebříček je sestaven podle neergativity a neakuzativity sloves a jejich sémantických rysů. Ke každé skupině je přiřazeno pomocné sloveso, které by mělo být danými slovesy voleno, a dále jsou vyznačena ta, která by měla být v této selekci variabilní.

Pátá kapitola je věnována klasifikaci od Delie Bentley, která člení slovesa do čtyř kategorií podle sémantických rysů. Jednotlivé skupiny jsou popsány a doplněny o příklady s upřesněním okolností, při jakých je voleno *avere* či *essere*.

Poslední kapitola je věnována praktické části, ve které byl vyselektován určitý počet sloves na základě sémantických rysů podle kategorií žebříčku ASH. U sloves byly posléze porovnány počty výskytů a kolokací v korpusech ItWac a CORIS. Výskyty byly porovnány s teoriemi od Bentley a Sorace.

První skupina sloves, tedy *Change of location*, byla v souladu s teorií Antonelly Sorace. Vybraná slovesa v této skupině preferovala pomocné sloveso *essere*, *avere* bylo v převaze pouze u jednoho z verb. Variabilita byla na nízké úrovni a hlavním faktorem pro selekci byla změna významu daného slovesa, a tedy rozkol mezi intranzitivitou a tranzitivitou či přítomností teličnosti.

I výsledky v korpusech skupiny *Change of state* potvrdily teorii žebříčku ASH. Slovesa v této skupině tak nevykázala žádnou variabilitu a preferovala pouze pomocné sloveso *essere*.

Continuation of condition verbs byla třetí skupinou v pořadí a dle teorie by již měla být přítomna variabilita. Preferovat by stále měla pomocné sloveso *essere*. Výsledky z korpusů preferenci k *essere* potvrdily. Variabilita byla na nízké úrovni, hlavním faktorem zde byl rozdíl mezi tranzitivitou a intranzitivitou nebo přítomností neživotného podmětu.

Skupina *Existance of state* je dle postavení v žebříčku ASH jednou z nejvariabilnějších a slovesa by stále měla preferovat pomocné sloveso *essere*. Výsledky z korpusů preferenci k *essere* potvrdily. Avšak variabilita byla patrná pouze u dvou sloves z této skupiny, u kterých hrál roli neživotný agent či změna významu.

Další z nejvíce variabilních skupin by měla být podle teorie skupina *Uncontrolled process*. U této kategorie byla vysoká míra variability potvrzena. Vzhledem k postavení v žebříčku ASH by slovesa měla preferovat *avere*. Při selekci byla u variabilních sloves důležitá tranzitivita, přenesený význam či přítomnost agentního podmětu.

Controlled motional process by měla mít již nižší míru variability než předchozí skupina. I tato slovesa by měla preferovat *avere*. Výsledky z korpusů tuto teorii potvrdily a u variabilních sloves ukázaly jako rozlišovací rys životnost podmětu nebo přítomnost teličnosti.

Poslední skupinou je *Controlled nonmotional process*. Vzhledem k jejímu postavení na dolní příčce žebříčku ASH by měla mít téměř nulovou míru variability, která byla výsledky z korpusů potvrzena. Pouze u dvou sloves byla selekce ovlivněna faktorem životnosti podmětu či intranzitivitou. Skupina jednoznačně preferovala pomocné sloveso *avere*.

Většina teorií, které se týkaly problematiky preferencí plnovýznamových sloves při výběru pomocného slovesa *avere* nebo *essere*, byla potvrzena. Tato významná shoda značí, že gramatika soudobé italštiny je velmi přesně zmapovaná.

Riassunto

Il lavoro di qualificazione si concentra sulla selezione di verbi ausiliari nei tempi composti in italiano. Questi verbi si distinguono per due, cioè *avere* ed *essere*. Nel primo capitolo all'inizio è stato introdotto il tempo composto e il suo uso nell'italiano attuale, seguito dalla descrizione dei verbi *avere* ed *essere*. In questa descrizione è stato presentato il comportamento diverso di *avere* ed *essere* come portatori di varie informazioni grammaticali.

Nel secondo capitolo sono state presentate le selezioni tradizionali di verbi ausiliari in base alle grammatiche diverse che sono state in seguito confrontate tra di loro. Gli autori avevano, tranne alcune piccole deviazioni, opinioni molto simili. Hanno concordato che tradizionalmente il verbo ausiliare *avere* si usa per i verbi transitivi nella voce attiva e per i verbi intransitivi, se viene espresso movimento senza un obiettivo specifico. *Essere*, al contrario, viene scelto da tutti i verbi riflessivi, i verbi transitivi al passivo e anche intransitivi se si esprime un cambiamento di stato o uno stato in sé o il significato viene completato da un determinato obiettivo. Per i verbi impersonali che indicano fenomeni meteorologici, la scelta tra i due verbi ausiliari dovrebbe essere senza differenze semantiche.

Il terzo capitolo è stato dedicato alla classificazione secondo le classi semantiche. È stata introdotta la classificazione di Vendler e *Role and Reference Grammar* che si riallaccia alle quattro categorie di Vendler.

Il quarto capitolo è dedicato alla classifica ASH dell'autrice Antonella Sorace che divide i verbi in base all'ipotesi inaccusativa. La classifica viene compilata in base all'inerattività e inaccusatività dei verbi e delle loro caratteristiche semantiche. A ciascun gruppo è assegnato un ausiliare che dovrebbe essere scelto dai verbi dati, e in seguito sono segnati quelli che sono variabili in questa selezione.

Il quinto capitolo è dedicato alla classificazione di Delia Bentley che divide i verbi in quattro categorie in base alle caratteristiche semantiche. I singoli gruppi sono descritti e completati con esempi specificando le circostanze in cui vengono scelti *avere* o *essere*.

L'ultimo capitolo è dedicato alla parte pratica, in cui è stato selezionato un certo numero di verbi in base alle caratteristiche semantiche secondo le categorie della classifica ASH. In seguito, è stato confrontato il numero di occorrenze e collocazioni per i verbi nei corpus ItWac e CORIS. Le occorrenze sono state confrontate con le teorie di Bentley e Sorace.

Il primo gruppo di verbi, cioè *Change of location*, era in conformità alla teoria di Antonella Sorace. I verbi selezionati in questo gruppo hanno preferito il verbo ausiliare *essere*, *avere* era predominante solo in uno dei verbi. La variabilità era bassa e il principale fattore di selezione era il cambiamento nel significato di un dato verbo, e quindi una divisione tra intransitività e transitività o la presenza di telicità.

I risultati nei corpus del gruppo *Change of state* hanno confermato la teoria della classifica ASH. I verbi in questo gruppo non hanno mostrato alcuna variabilità e hanno preferito solo il verbo ausiliare *essere*.

Continuation of condition verbs è stato il terzo gruppo consecutivo e secondo la teoria dovrebbe esserci presente già la variabilità. Esso dovrebbe preferire ancora il verbo ausiliare *essere*. I risultati dai corpus hanno confermato la preferenza per *essere*. La variabilità era bassa, il fattore principale qui era la differenza tra transitività e intransitività o presenza di un oggetto inanimato.

Il gruppo *Existence of state* è uno dei più variabili in base alla sua posizione nella classifica ASH e i verbi dovrebbero comunque preferire il verbo ausiliare *essere*. I risultati dai corpus hanno confermato la preferenza di *essere*. Tuttavia, la variabilità era evidente solo in due verbi di questo gruppo, in cui hanno svolto il ruolo agente inanimato o il cambiamento di significato.

Secondo la teoria, il prossimo dei gruppi più variabili dovrebbe essere il gruppo *Uncontrolled process*. Un alto grado di variabilità è stato confermato in questa categoria. A causa della posizione nella classifica ASH, i verbi dovrebbero preferire *avere*. Nella selezione per i verbi variabili era importante la transitività, significato trasferito o presenza di un soggetto agente.

Controlled motional process dovrebbe già avere un grado di variabilità inferiore a quello gruppo precedente. Anche questi verbi dovrebbero preferire *avere*. I risultati dai

corpus hanno confermato questa teoria e per i verbi variabili hanno mostrato la animazione del soggetto o la presenza di telicità come caratteristica distintiva.

L'ultimo gruppo è *Controlled nonmotional process*. Grazie alla sua posizione sul gradino più basso della classifica ASH, esso dovrebbe avere un grado di variabilità quasi zero, il che è stato confermato dai risultati di corpus. Solo per due verbi la selezione è stata influenzata dal fattore di animazione del soggetto o intransitività. Il gruppo chiaramente preferiva il verbo ausiliare *avere*.

È quindi confermata la maggior parte delle teorie che riguardavano la questione delle preferenze dei verbi a pieno significato in selezione di verbi ausiliari *avere* o *essere*. Quest'accordo significativo significa che la grammatica dell'italiano contemporaneo è mappata in modo molto accurato.

Seznam použitých zdrojů

BENTLEY, Delia. *Split Intransitivity in Italian*. Amsterdam: John Benjamins, 2006. ISBN 978-31-1017-997-2.

DARDANO, Maurizio a Pietro TRIFONE. *Grammatica italiana modulare*. 1a ed. Milano: Zanichelli, 2002. ISBN 978-88-08-09095-9.

DI NATALE, Francesco. *Andare oltre: dubbi e problemi di grammatica italiana per stranieri: (livello elementare e intermedio)*. Perugia: Guerra Edizioni, c1997. ISBN 88-7715-384-9.

HAMPLOVÁ, Sylva. *Mluvnice italštiny = Grammatica italiana*. Praha: LEDA, 2004. ISBN 80-7335-041-6.

PATOTA, Giuseppe. *Grammatica di riferimento dell'italiano contemporaneo*. Novara: Garzanti Linguistica, 2006. ISBN 88-480-4031-4.

SERIANNI, Luca a Alberto CASTELVECCHI. *Grammatica italiana: italiano comune e lingua letteraria*. 1a ed., ristampe. Novara: UTET Università, 2007. ISBN 978-88-6008-057-8.

SORACE, Antonella. *Auxiliary selection with Intransitive Verbs*. Language, 76, 4, Edinburgh, 2000.

SORACE, Antonella, Ellen GURMAN BARD a Cheryl FRENCK-MESTRE. *Processing auxiliary selection with Italian intransitive verbs*. 2010

Internetové zdroje

Internetový korpus ItWac [online]. [cit. 24. 1. 2020]. Dostupné z:

<https://kontext.korpus.cz/first_form>

Internetový korpus CORIS/CODIS [online]. [cit. 3. 2. 2020]. Dostupné z:

<<http://corpora.dslo.unibo.it/TCORIS/>>

Encyklopedie italštiny Treccani [online]. [cit. 7. 3. 2020]. Dostupné z:

<<http://www.treccani.it/>>

Internetový slovník Dizionario di italiano [online]. [cit. 4. 12. 2019]. Dostupné z:
<https://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano>

Internetový portál Università degli studi di Milano [online]. [cit. 7. 3. 2020].
Dostupné z: <<http://filosofia.dipafilo.unimi.it/bonomi/Aktionsart.pdf>>

Internetová stránka zaměřená na lingvistický výzkum [online]. [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <http://www.ilc.cnr.it/EAGLES96/rep2/node10.html>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Složený čas, tvar a příklad pomocného slovesa	10
Tabulka 2: Název kategorie včetně vzorových příkladů sloves	19
Tabulka 3: Kategorie a logická struktura.....	23
Tabulka 4: Definování tematických vztahů	24
Tabulka 5: Sémantická kategorie, pomocné sloveso a typ vlastnost slovesa	30
Tabulka 6: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu <i>Change of location</i>	49
Tabulka 7: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu <i>Change of state</i>	52
Tabulka 8: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu <i>Continuation of condition verbs</i> .	53
Tabulka 9: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu <i>Existence of state verbs</i>	58
Tabulka 10: Výsledky pro skupinu CORIS pro skupinu <i>Uncontrolled process</i>	62
Tabulka 11: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu <i>Controlled process (motional)</i> ..	70
Tabulka 12: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu <i>Controlled proces (nonmotional)</i>	76
Tabulka 13: Výsledky z korpusu CORIS pro skupinu <i>Controlled, nonmotional,</i> <i>unaffacting process</i>	79

Seznam grafů

Graf 1: Procentuální porovnání výskytu v korpusu ItWac pro skupinu <i>Change of location</i>	46
Graf 2: Procentuální porovnání výskytu v korpusu CORIS pro skupinu <i>Change of location</i>	48
Graf 3: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu <i>Continuation of condition verbs</i>	54
Graf 4: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu <i>Existence of state verbs</i>	59
Graf 5: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu <i>Uncontrolled process</i>	62
Graf 6: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu <i>Controlled process (motional)</i>	70
Graf 7: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu <i>Controlled process (nonmotional)</i>	76
Graf 8: Procentuální porovnání výskytů v korpusech CORIS a ItWac pro skupinu <i>Controlled, nonmotional, unaffecting process</i>	80

Příloha

Příloha 1: Výsledky z korpusu ItWac

INFINITIV	AVERE	ESSERE	VENIRE	CELKEM	AVERE	ESSERE
abdicare	491	35		526	93,34 %	6,65 %
accadere	14	40 647		40 661	0,034 %	99,96 %
accorrere	2	1 468		1 470	0,13 %	99,86 %
aderire	19 503	28		19 531	99,85 %	0,14 %
affiorare	1	497		498	0,20 %	99,79 %
agire	9 120	480	73	9 673	95 %	5 %
allibire	3	409		412	0,72 %	99,27 %
ammiccare	29	2		31	93,54 %	6,45 %
andare	111	158 292	4	158 407	0,07 %	99,92 %
apparire	4	22 711		22 715	0,01 %	99,98 %
appassire	7	236	1	244	2,88 %	97,11 %
arrivare	34	135 612		135 646	0,02 %	99,97 %
arrossire	13	119		132	9,84 %	90,15 %
arrugginire	13	184		197	6,59 %	93,40 %
assomigliare	16	27		43	37,20 %	62,79 %
avvenire	21	60 785		60 806	0,03 %	99,96 %
bacare	2	156		158	1,26 %	98,73 %
balzare		1 251		1 251	0 %	100 %
brillare	1 104	73	1	1 178	93,79 %	6,20 %
bussare	996	15	5	1 016	98,51 %	1,48 %
cadere	72	19 621	1	19 694	0,36 %	99,63 %
campeggiare	58	2		60	96,66 %	3,33 %
capitare	4	25 451		25 455	0,01 %	99,98 %
capitolare	126	66		192	65,62 %	34,37 %
cenare	1 057	7		1 064	99,34 %	0,65 %
cercare	55 192	7 669	500	63 361	87,80 %	12,19 %
coesistere	13	42		55	23,63 %	76,36 %
correre	3 550	2 483	32	6 065	58,84 %	41,15 %
debuttare	2 174	7		2 181	99,67 %	0,32 %
divampare	6	577		583	1,02 %	98,97 %
divenire	7	25 165		25 172	0,02 %	99,97 %
diventare	21	112 526		112 547	0,01 %	99,98 %
divorziare	570	332		902	63,19 %	36,80 %
durare	4 974	9 538		14 512	34,27 %	65,72 %
emergere	5	30 007		30 012	0,01 %	99,98 %
emigrare	45	1 700		1 745	2,57 %	97,42 %
entrare	131	55 020	1	55 152	0,23 %	99,76 %

INFINITIV	AVERE	ESSERE	VENIRE	CELKEM	AVERE	ESSERE
esistere	19	8 577		8 596	0,22 %	99,77 %
finire	25 947	66 392	63	92 402	28 %	71,90 %
fiorire	32	838	1	871	3,67 %	96,32 %
fuggire	82	6 360	1	6 443	1,27 %	98,72 %
funzionare	9 848	110		9 958	98,89 %	1,10 %
gelare	205	458	5	668	30,92 %	69,07 %
gironzolare	71	1		72	98,61 %	1,38 %
grandinare	18	16		34	52,94 %	47,05 %
immigrare	30	854	2	886	3,39 %	96,60 %
impallidire	2	106		108	1,85 %	98,14 %
indietreggiare	43	53		96	44,79 %	55,20 %
lampeggiare	29	7		36	80,55 %	19,44 %
marcire	10	134		144	6,94 %	93,05 %
meditare	645	193	6	844	76,96 %	23,03 %
nascere	67	110 158		110 225	0,06 %	99,93 %
navigare	850	113	4	967	88,26 %	11,73 %
nevicare	220	185		405	54,32 %	45,67 %
parere	16	8 862		8 878	0,18 %	99,81 %
partire	159	24 728	1	24 888	0,63 %	99,36 %
passaggiare	334	28		362	92,26 %	7,73 %
persistere	48	23		71	67,60 %	32,39 %
piacere	31	39 542		39 573	0,078 %	99,92 %
piovere	643	1 201		1 844	34,86 %	65,13 %
planare	19	65		84	22,61 %	77,38 %
rabbrividire	24	28		52	46,15 %	53,84 %
remare	196	3	2	201	98,49 %	1,50 %
restare	12	2 501		2 513	0,47 %	99,52 %
rimanere	58	124 549	1	124 608	0,04 %	99,95 %
salire	348	16 679	6	17 033	2,04 %	97,95 %
sbandare	366	204	2	572	64,21 %	35,78 %
sbocciare	1	512		513	0,19 %	99,80 %
scadere	50	8 017		8 067	0,61 %	99,38 %
scendere	251	22 176	4	22 431	1,11 %	98,88 %
sciare	177	22		199	88,94 %	11,05 %
scivolare	7	2 355		2 362	0,29 %	99,70 %
scomparire	7	12 034		12 041	0,05 %	99,94 %
sedere	192	11 199	6	11 397	1,68 %	98,31 %
sembrare	29	20 253	1	20 283	0,14 %	99,85 %
sfiorire	48	128		176	27,27 %	72,72 %
sgorgare	3	149	1	153	1,97 %	98,02 %
sopravvenire		827		827	0 %	100 %

INFINITIV	AVERE	ESSERE	VENIRE	CELKEM	AVERE	ESSERE
sopravvenire		827		827	0 %	100 %
sostare	487	13		500	97,4 %	2,6 %
sparire	2	8 912		8 914	0,02 %	99,97 %
spiacere		280		280	0 %	100 %
sposare	5 148	10 655	38	15 841	32,57 %	67,42 %
squillare	128	96		224	57,14 %	42,85 %
sudare	456	360		816	55,88 %	44,11 %
sussistere	2	49		51	3,92 %	96,07 %
svanire	8	1 994		2 002	0,39 %	99,60 %
tossire	41			41	100 %	0 %
tremare	466	20		486	95,88 %	4,11 %
trionfare	1 337	14		1 351	98,96 %	1,03 %
uscire	249	48 394		48 643	0,51 %	99,48 %
veleggiare	36	1		37	97,29 %	2,70 %
venire	32	98 643	52	98 727	0,03 %	99,96 %
viaggiare	3 835	58		3 893	98,51 %	1,48 %
volare	1 038	3 013		4 051	25,62 %	74,37 %
voltare	1 048	1 071	13	2 132	49,45 %	50,54 %